

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalářské prezenční studium
2011 – 2012

BAKALÁŘSKA PRÁCE

Róbert Lunter

Drogy vo filme a v televízii

Praha 2012

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Štroblová Soňa**

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Full-Time Studies
2011 - 2012

BACHELOR THESIS

Róbert Lunter

Drugs in film and television

Prague 2010

**The bachelor thesis work supervisor:
PhDr. Štroblová Soňa**

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená bakalárska práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracoval samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovaní čerpal v práci citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Nesúhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa .....

Meno autora .....

Pod'akovanie

Chcel by som poďakovať svojej vedúcej PhDr. Soně Štroblové za jej rady a pomoc pri písaní mojej bakalárskej práce. Zároveň chcem poďakovať pánovi PhDr. Ivanovi Doudovi za dôležité informácie a poskytnutie rozhovoru.

Anotácia

Bakalárska práca sa zaoberá drogami ako celkom v prepojení s filmom a televíziou. Rozoberá legálne, nelegálne drogy a ich dopady na spoločnosť. Vysvetľuje stručnú históriu drog a zároveň obsahuje a zhrňuje poznatky filmu, v podstatnej miere dokumentárneho, ale aj hraného filmu. Veľká časť je venovaná českým dokumentárnym filmom s drogovou tematikou. Zaoberá sa dôležitosťou premietania týchto dokumentov v prostredí, ktoré spadá do rizikovej kategórie drogových závislostí.

Kľúčové pojmy

Drogy, Drogová závislosť, Vznik a vývoj závislostí, Normy, História drog, Klasifikácia, Média, Dokument, Film, Televízny cyklus, Kinematografia, História filmu, Dáta filmov, Audiovizuálne média, Vplyv filmu, Filmová tvorba

Annotation

This Bachelor thesis is dealing drugs as a whole in connection with film and television. It analyzes the legal, illegal drugs and their effects on society. It explains a brief history of drugs and also includes knowledge and summarizes the film, essentially a documentary but a feature film. A large section is devoted to the Czech documentary film-drug theme. It addresses the importance of screening these documents in an environment that falls within, the category of risk of drug addiction.

Key words

Drugs, Drug addiction, Dependence formation and development, Standards, History of drugs, Classification, Media, Paper, Film, TV series, Film history, Film data, Audio - visual media, The impact of film, Film production

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČASŤ	
1.Drogy ich klasifikácia a rozdelenie.....	10
1.1.Spoločenské normy užívania drog.....	11
1.1.2.Stručná história a súčasnosť zneužívania drog.....	12
2.Klasifikácia drog.....	16
2.1.Nelegálne drogy.....	17
3.Príčiny a mechanizmy rozvoja drogovej závislosti.....	20
3.1.Príčiny drogovej závislosti.....	21
4.Drogové závislosti.....	23
4.1.Závislosť od alkoholu.....	24
4.2.Závislosť od opioidov.....	26
4.3.Závislosť od kanabinoïdov.....	27
4.4.Závislosť od kokaínu.....	28
4.5.závislosť od psychostymulancií.....	29
4.6.Závislosť od halucinogénov.....	30
4.7.Závislosť od nikotínu.....	31
4.8.Závislosť od prchavých látok a farmák.....	32
5.Drogy a médiá.....	34
5.1.História českého dokumentu.....	35
5.2.Druhy filmov.....	37
5.3.Dokument „Katka“.....	41
5.4.Televízny cyklus „Když musíš tak musíš?“.....	42
5.4.1.Zámer a vplyv cyklu na spoločnosť.....	43
5.5.Film „Piko“.....	47
5.6. Dokumentárny film Heleny Třeštkové „René“.....	48
5.6.1.Vznik dokumentu, strih, hudba a dáta.....	49
ZÁVER	51
ZOZNAM POUŽITEJ SLOVENSKEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV	52
ZOZNAM POUŽITEJ ČESKEJ LITERATÚRY A PRAMEŇOV	53
ZOZNAM PRÍLOH	55

ÚVOD

Cieľ práce

Hlavným cieľom bakalárskej práce, ktorá sa primárne zameriava na drogy vo filme a televízii je drogová problematika. Táto téma je vysoko aktuálna už dlhú dobu aj preto rozhodnutie pracovať s týmto materiálom je určitým prínosom. Závislosť od návykových látok predstavuje zložitý spoločenský problém, ktorý je potrebné chápať vývojovo. Človek si vypestoval návyk na omamné látky. Uplatnila sa pritom všeobecná zákonitosť, ktorá sprevádza každú pravidelne sa opakujúcu činnosť človeka – vznik návyku. S pojmom drogy sa stretávame takmer každý deň. Patria medzi negatívne spoločenské fenomény, ktoré pôsobia deštruktívne, zasahujú do života jednotlivca, ale často aj do života celej rodiny a netýkajú sa len úzkej skupiny ľudí na okraji spoločnosti. Skúsenosti s nimi má časť nezrelej mládeže, niektorí umelci, zdravotnícki pracovníci a pod. „Drogová závislosť, čiže chorobná túžba užívať jedovaté látky, postihuje viac než polovicu ľudstva.“¹ Toto konštatovanie, na prvý pohľad pripadá trochu odvážne, ale je celkom pravdivé. Za drogovu závislosť totiž pokladáme nielen osoby užívajúce omamné drogy, ale aj tých, čo bez zdravotného opodstatnenia, alebo v nadmernom množstve užívajú niektoré druhy liekov a takisto tých, ktorí fajčia tabak a často pijú alkoholické nápoje, alebo povzbudivé nápoje s obsahom kofeínu. Práca zahŕňa klasifikáciu, všeobecné rozdelenie, základné pojmy drog a pod. Venuje sa aj príčinám rozvoja drogových závislostí, ktoré sú v dnešnej dobe odsúvané na okraj pritom sú to závažné veci a je potrebné sa o nich zaujímať. Digitálne médiá dávajú vynikajúcu možnosť rozvíjať svoju kreativitu. Odbor sociálnej a masovej komunikácie ponúka mnoho zaujímavých smerov. Možnosť vyskúšať si filmovú tvorbu, svoj tvorivý potenciál, obsluhovať kameru, následne to strihať a formovať. O drogách a ich pôsobení toho dnes už vieme oveľa viac než kedykoľvek predtým, avšak zďaleka nie dosť, aby sme z nich mali maximálny úžitok a minimálne škody. Preto je základným predpokladom, pre zvládnutie problému drog, adekvátne informovanosť.

---

¹ ONDRUŠ, D. Toxikománia, hrozba, či strašiak? Osveta, Martin, 1990, s.17. ISBN 80-969053-6-8 .

Vnímať a sledovať bežných ľudí a ľudí na pokraji priepasti fascinuje natoľko, že sa to skúma nielen literárne a filmovo, ale aj v reálnom živote. Dokumentárne filmy o drogách sú smerované k pochopeniu drogovej problematiky a nie jej odsudzovaniu. Odlišnosť dokumentov od hraných filmov a to predovšetkým v českom prostredí. Prácou smerujeme k dôležitosti tohto spojenia drog a médií ako možnosť predchádzaniu zákerných závislostí spôsobených drogami. Propagácia náučných dokumentov a filmov takého typu je v televíziách nedostatočná. V školách sa tomu venuje málo času, preto je potrebné viac sa zaujímať o tento spôsob predstavenia drog pomocou audiovizuálnych médií .

1. DROGY ICH KLASIFIKÁCIA A ROZDELENIE

Drogy sú veľkým problémom našej súčasnosti. Sú výrazným kriminálnym činiteľom a ohrozené sú nimi čoraz širšie skupiny obyvateľstva. Preto sme sa aj my rozhodli zaoberať touto problematikou. V jednotlivých podkapitolách tejto kapitoly sa zaoberáme drogami od histórie až po súčasnosť ich zneužívania, ich klasifikáciou a podobne. Podstatná časť rastlín poskytujúca omamné látky je rozšírená v tropických a subtropických pásmach, aj keď v niektorých prípadoch ide o vyššie polohy týchto zemepisných oblastí. Týka sa to „Zlatého trojuholníka“ v oblasti Laosu, Thajska a Barmy, ktoré produkujú rozhodujúce najväčšie množstvá ópia a Kolumbie, Peru a Bolívie s najväčšími plochami, kde sa pestuje koka. „Droga je predovšetkým prostriedkom úniku pred vlastnou neschopnosťou zvládnuť reálny svet“.² O drogách hovoríme najčastejšie ako o dvoch veľkých kategóriách – tzv. legálnych, t.j. sociálne akceptovaných, ktorých konzumácia nie je v rozpore s platnými zákonmi našej krajiny a o nelegálnych (zakázaných, v našej kultúre cudzích) a teda aj nebezpečnejších. Svetová zdravotnícka organizácia ustálila doposiaľ platnú definíciu drogy takto: „Droga je akákoľvek látka, ktorá po vstupe do živého organizmu je schopná pozmeniť jednu alebo viac funkcií, pôsobí priamo alebo nepriamo na centrálnu sústavu a môže mať priznané postavenie lieku“.³ Drogy majú v sebe návykový potenciál. Základom väčšiny z nich je chemikália, ktorá môže mať po fyzickej a psychickej stránke taký silný účinok, že sa ich človek môže vzdať iba s nesmiernym úsilím.

Nešpor a Csémy v tejto súvislosti hovoria nie je v ľudskom tele orgán, alebo tkanivo, ktoré by droga nezasiahla a skôr alebo neskôr nepoškodila, či dokonca celkom nezničila. Drogy vrátane tzv. mäkkých, v mozgu poškodzujú priamo nervové bunky, rozbíjajú nervové vlákna v bielej mozgovej hmote, narúšajú pevnosť stien mozgových ciev. Považujú za drogu každú chemickú alebo prírodnú látku, ktorá mení duševný stav

---

² VALÍČEK, P. A KOLEKTÍV. Rostlinné omamné drogy. START, Benešov, 2000, s.64. ISBN 80-86231-09-7.

³ NOVOTNÝ, I. Škola bez alkoholu, drog a cigariet. Ústav zdravotnej výchovy, Informatórium prevencie drogových závislostí, Bratislava, 1997, s.41. ISBN 80-7159-085-1.

človeka a ovplyvňuje jeho myslenie, cítenie a konanie. Táto definícia zahŕňa všetky tri zložky osobnosti: kognitívnu, emotívnu i konatívnu.⁴

Drogy, ktoré sa dnes užívajú, alebo zneužívajú a od ktorých môžu vznikáť tzv. chorobné závislosti možno rozdeliť do desiatich typov :

1. morfínový typ
2. barbiturátovo-alkoholový typ
3. kokaínový typ
4. kanabisový typ
5. amfetamínový typ
6. kachexický typ
7. halucinogénny typ
8. tabakizmus
9. kofeinizmus
10. analgetický a antipyretický typ

1.1. Spoločenské normy užívania drog

Úzus – užívanie drog, ktoré je v zhode s oprávnenými záujmami jednotlivca i spoločnosti. Ide o užívanie drog v menších dávkach, ktoré nemajú nepriaznivý vplyv na fyzickú a psychickú výkonnosť.

Abúzus – alebo zneužívanie znamená predovšetkým nadmerné užívanie drog, keď droga nepriaznivo ovplyvňuje fyzický a psychický výkon.

Podľa Zikmunda (1974) u látok, ako sú káva, čaj, alkoholické nápoje a tabak hovoríme jednak o úze – keď vystupujú do popredia ich pozitívne účinky, ale aj o abúze keď sa naopak prejavujú predovšetkým ich účinky zdravotne, alebo spoločensky negatívne. Oba tieto druhy účinkov závisia od druhu a množstva požitej látky, osobnosti jedinca a jeho zdravotného stavu, i okolností, za ktorých sa látka používa.⁵

---

⁴ NEŠPOR, CSÉMY, 1997, s.16

⁵ ZIKMUND, 1974, s.52

Tolerancia – znamená schopnosť organizmu znášať určité látky. Čím má organizmus vyššiu toleranciu na nejakú drogu, tým väčšie množstvo danej drogy potrebuje, aby sa vyvolal účinok, ktorý droga má. Zvlášť nervové bunky sú schopné zvykať si na čoraz vyššie dávky niektorých jedov, akými sú alkohol, éter, kokaín, kofeín, nikotín, takže napokon znesie dávky mnohokrát väčšie, ako je smrtiaca dávka pre neprivyknuté bunky.

Motivácia – dôvody, pre ktoré sa človek oddáva abúzu psychoaktívnych látok, alebo drog je ťažké jednoznačne určiť. Možno práve mnohorakosť funkcií, ktoré človek týmto látkam pripisuje je popri už spomínanom návykovom charaktere jednou z hlavných príčin, prečo ich abúzus pretrváva. Uvádza sa, že už v samotnej povahe ľudskej bytosti ako takej sú zakotvené určité všeobecnejšie tendencie, ku ktorých uspokojeniu, aj keď iba prechodnému a neraz len zdanlivému môžu napomáhať práve psychoaktívne látky.⁶

1.2. Stručná história a súčasnosť zneužívania drog

Ľudstvo v svojej histórii vždy hľadalo spôsoby, ako meniť svoje vlastné vedomie. Okrem užívania tabaku, alkoholu a iných omamných látok existuje množstvo iných spôsobov, ako zmeniť vnímanie reality. Počas histórie ľudstva si však kultúra za kultúrou vždy našla psychoaktívne látky na zmenu vnímania reality, alebo úniku z problémov bežného života.

Drogy na svete vždy boli a ľudstvo sprevádzajú už dlhé tisíce rokov. Spomeňme si na šamanov priotrávených kaktusmi, hubami, bylinkami tancujúcich pri kmeňových rituáloch medzi stanmi. Vývary z makovic sa na celom svete odjakživa používali ako najúčinnjší liek proti bolesti a matky ho dávali svojim deťom, keď nechceli spať. Cannabis je kultovou plodinou mnohých vyspelých kultúr. Bežne sa fajčí aj v islamských krajinách aj napriek tomu, že pred marihuanou Korán varuje.

---

⁶ OLHA, 1984, s.79

Drogy sa dejinami ľudstva ťahajú ako nekonečná niť. História mnohých národov je čiastočne ovplyvnená užívaním drog, alebo ich postojom k drogám. Drogy sa používali na dosiahnutie ekonomických výhod časti spoločnosti, alebo za účelom politického či duševného ovládnutia ľudského spoločenstva.

Napriek tomu, že v poslednom období bolo vyrobené množstvo nových typov drog, zdá sa, že ani staré osvedčené drogy ako kokaín, marihuana a heroín nie sú na ústupe. Mladá generácia konzumentov sa však čoraz viac orientuje aj na nové typy syntetických drog vyrábaných väčšinou na báze amfetamínov.

V oblasti zneužívania drog sa situácia v posledných rokoch sústavne zhoršuje na celom svete. Medzinárodné drogové kartely vo svojom agresívnom expanzívnom úsilí infiltrujú čoraz otvorenejšie ekonomické kruhy všetkých krajín, hľadajú politický vplyv a miesta kde sa ešte neuplatňuje dôsledná protidrogová politika. Pôsobenie nezákonných drogových organizácií ohrozuje politickú, ekonomickú a sociálnu stabilitu štátov, ich suverenitu a bezpečnosť.

Zneužívanie omamných a psychotropných látok sa stalo súčasťou života súčasnej civilizácie. Rešpektovanie základných práv a slobôd jedinca spolu so snahou o účinné obmedzenie tohto javu v spoločnosti kladie zvýšené nároky na prevenciu, represiu a spoločenskú kontrolu v tejto oblasti. V súčasnosti je fenomén drog tak závažný, že sa o ňom rokuje nielen na úrovni predstaviteľov jedného národa či štátu, ale i na medzinárodnej úrovni. Jediný spôsob ako tento fenomén eliminovať, ak nie je možné ho likvidovať predstavuje koordinovaný postup na globálnej celosvetovej úrovni.

Pokiaľ ide o históriu zneužívania drog pokúsime sa priblížiť najčastejšie zneužívané drogy. Jednou z nich je kokaín. Táto posvätná rastlina Inkov je známa od roku 1499, kde si ju všimli Španieli a bola dlho zahalená rúškom tajomstva. Toto tajomstvo trvalo tri storočia. V roku 1750 posielal botanik Joseph de Jussie niekoľko exemplárov do Európy, kde sa ďalej skúmajú. V roku 1855 istý Friedrich Gaedcke sublimáciou tejto plodiny získava kryštalický produkt, čiže zmes rôznych alkaloidov obsiahnutých v listoch koky a dáva mu meno erythroxylin. O niekoľko rokov neskôr získava Albert Nieman čistý produkt, známy ako kokaín a stanovuje sa jeho chemický vzorec. Európania nevedeli v tej dobe, že už ich predbehli Indiáni, ktorí žili v Latinskej Amerike na území Kolumbie a Venezuely, ktorý list koky alebo žuli, alebo vyrábali z neho sirup.

V dvadsiatom storočí malo využitie kokaínu rýchly rozmach, napr. do roku 1903 obsahovala Coca-Cola kokaín. V roku 1906 sa do USA doviezli 2 tony kokaínu a 1 300 000 kíľ listovej koky. V súčasnosti sú rajom pre pestovanie listov koky ostrovy Jáva, Kolumbia, Bolívia a Peru. Je to tak, pretože klíma týchto krajín je vyhovujúca a samotná rastlina sa pestuje na pôdach, kde iné rastliny nemajú šancu. Dáva trikrát až štyrikrát ročne úrodu a nepotrebuje nadštandardnú opateru. V Európe sa kokaín objavil v tejto podobe ako ho vnímame v súčasnosti. Rozmach tejto drogy nastal okolo roku 1980 kedy sa cez Francúzsko dostáva na európsky trh a to do Holandska, Talianska a Nemecka. Jeden z najstarších známych produktov na výrobu drog je indické konope (canabis sativa), ktoré je známe viac ako päťtisíc rokov. Táto droga je známa po celej južnej Ázii a odtiaľ sa rozšírila do celého sveta. Indické konope je dvojdomá rastlina a má kvety samčie a samičie, rastúce na rôznych rastlinách. Živičný výtok samčej rastliny sa hromadí na jej vrcholoch a z tohto sa získava hašiš, listy samotnej rastliny sa sušia a fajčia ako marihuana.

Marihuana sa v 16. storočí dostala do Brazílie a odtiaľ do severnej Ameriky a potom do celého sveta. Hašiš je čistá neriedená živica z vrcholkov najjemnejších samčích rastlín. Získava sa rôznymi spôsobmi, ako je extrahovanie s alkoholom a z neho sa vyrába hašišová pálenka, alebo sa robia rôzne guľičky, kocky, či iné tvary, ktoré sa používajú na fajčenie.⁷

Ďalšou kultúrnou rastlinou, ktorá sa preslávila v drogovej histórii je ópiový mak, ktorý predovšetkým obsahuje ópium, čo je zaschnutá šťava z nezrelých makov, ktorá obsahuje množstvo rôznych alkaloidov. „Biela mliečna šťava na vzduchu tuhne a hnedne. Ópium pokiaľ je používané ako droga, je špeciálne upravované. Zneužívanie ópia je známe už z dôb pred naším letopočtom, kedy sa cez Ďaleký Východ do Indie a Číny a potom aj do celého sveta táto plodina dostala.“⁸

---

⁷ VOJTÍK, BŘICHÁČEK, 1982, s.16

⁸ DELPIROU, A. LABROUSSE, A. Koka, kokaín, koks. Bratislava, 1993, s.25-28-29. ISBN: 80-7127 009-1.

Najzhubnejším produktom ópia je heroín, ktorý bol využívaný ako liečivo a v roku 1925 podliehal ópiovému zákonu. Heroín bol objavený v roku 1875 ako diacetylmorfín a bol zavedený do praxe v roku 1898 ako náhrada morfínu a kodeínu. Mal znamenité účinky ako tlmiaci prostriedok, ale onedlho bol zistený aj vedľajší účinok, a to, že je rýchlo návykový a zhubný pre organizmus človeka.

Heroín sa rozšíril v USA, kde sa pašuje najmä z Laosu a Thajska, z Pakistanu a Iránu cez Francúzsko a Mexiko. V súčasnosti je táto droga veľmi rozšírená aj na území Slovenskej republiky. Tesne pred druhou svetovou vojnou bol získaný preparát lysergamid, z ktorého bol získaný derivát kyseliny lysergovej (LSD). Toto zistenie znamenalo rozvoj vo výrobe polosyntetických a syntetických drog.⁹

Túto drogu nasledovali ďalšie a chemici a farmaceuti v opačnom slova zmysle sa predbiehali v kombinácií ďalších drog. Nie je žiadnym tajomstvom, že drogy na báze amfetamínu našli uplatnenie na oboch stranách fronty II. svetovej vojny a dnešnú Extázu testovala americká armáda už v roku 1953. V šesťdesiatych rokoch boli praktikované pokusy s LSD na študentoch.

Presný počet ľudí závislých od drog a ostatných omamných a psychotropných látok nie je známy. „Odhaduje sa viac ako 50 miliónov ľudí na celom svete. V Európe je v súčasnosti odhad, že na 100 000 obyvateľov pripadá 85 až 170 osôb závislých na tvrdých drogách.“¹⁰ Je tu určitý trend stagnácie užívania tvrdých drog v USA, aj v Európe, kde dochádza k výmene heroínu za kokaín, ktorý je predsa len prírodný produkt.

---

⁹ VANTUCH, 1990, s.39

¹⁰ ZAPLÉTAL, J. A KOLEKTÍV. Kriminológie díl II. Praha, 1996, s.67. ISBN 80-7159-074-6.

2. KLASIFIKÁCIA DROG

Drogy rozdeľujeme podľa rôznych hľadísk. Najčastejšie ich rozdeľujeme podľa účinku (depresory, stimulanty, halucinogény), tiež podľa spôsobu ako sa dostanú do organizmu (užívaním, vdychovaním, vstrekovaním do žíl, šnupaním). Drogy sa tiež rozdeľujú podľa toho, či ich výroba a predaj je, alebo nie je zákonom zakázaný. Základným delením drog je ich členenie na legálne a nelegálne. „Legálne drogy majú zákonom povolenú výrobu, predaj a konzumáciu. K legálnym drogám patrí alkohol, tabak a stimulanty.“¹¹

Legálne drogy

Drogy, tabak a alkohol škodia ľudskému zdraviu. Zapríčiňujú mnohé vážne až smrteľné ochorenia, pracovnú neschopnosť a invaliditu. Obe sú skutočnými ničivými drogami a to nielen pre tých, ktorí ich užívajú, ale aj pre tých, čo s nimi žijú. Témou bakalárskej práce nie sú legálne drogy, ale aj napriek tomu sa im budeme venovať.

Alkohol

Je to veľmi jednoduchá chemická látka, ktorá ľahko prenikne do rôznych orgánov, vrátane mozgu. Pije sa pre stav eufórie, ukludnenie, odstránenie úzkosti, frustrácie, alebo len tak pre chuť, ako spoločenská záležitosť. Nepriaznivo pôsobí na pozornosť, myslenie, zapríčiňuje oslabenie až stratu kontroly nad vlastným konaním. Absint - zelený alkohol, ktorý je vďaka prítomnosti Absinthinu, extraktu z paliny pravej (*Artemisia absinthium*) dosť horký. Absinth bol a je populárny medzi umelcami (V. Van Gogh, Ch. Baudelaire, I. Jirous...) a verilo sa, že podporuje kreativitu. V mnohých krajinách je zakázaný, v Čechách a na Slovensku nie.

---

¹¹ NOVOTNÝ, I. Informatórium prevencie drogových závislostí. Bratislava: Ústav zdravotnej výchovy, 1997, s.22. ISBN 80-7159-085-1.

Tabak

Starovek a stredovek tabak nepoznal, ale fajčenie vonných listov, vonného korenia a drog je dávneho pôvodu. Tabak do Európy doviezli Kolumbovi námorníci v roku 1492. Samotnou drogou v tabaku je nikotín. Pôžitok z fajčenia ovplyvňuje z veľkej časti pozorovanie dymu, preto fajčenie po tme tak nechutí a preto sú slepci väčšinou nefajčiari. Zvláštnosťou a pozitívom tejto drogy je to, že nespôsobuje duševné poruchy

Stimulanty

Látky uvoľňujúce ľahkú depresiu. Zvyšujú aktivitu a energiu. Patrí sem kofeín, čaj, kokaín, amfetamíny, metamfetamín, fenmetrazín, metylfenidát a iné - (Cylert, Sanorex, Tenuate). Veľa liekov sa používa ako stimulant. Kofeín uvoľňuje hladké svalstvo, stimuluje srdce a dýchací systém, má protispánkové účinky, odstraňuje únavu - najmä duševnú, zbystruje myslenie a vyvoláva istú eufóriu. Nemení osobnosť a charakter. Predávkovanie sa prejavuje nervozitou, vzrušením, tachykardiou, srdcovou arytmiou, roztržitosťou, nespavosťou a šklbaním svalov.¹²

2.1. Nelegálne drogy

Laická verejnosť delí nelegálne drogy na tzv. mäkké a tvrdé drogy. Toto však nie je v súlade s názormi odborníkov, ktorí sa zaoberajú drogami a drogovými závislosťami. Mäkké drogy – napr. toxické látky, marihuana, hašiš. Tvrdé drogy – napr. heroín, kokaín.

„Pre potrebu tejto práce sme prijali definíciu drogy ako suroviny „rastlinného, alebo živočíšneho pôvodu, ktorá slúži na prípravu liečív, alebo ako omamný prostriedok na trhu, ktorý spôsobuje určitú telesnú alebo duševnú otupelosť. Viac sa javí delenie drog,

---

¹² MEČÍŘ, 1990, s.34

alebo ich klasifikácia podľa metód a prostriedkov, pomocou ktorých drogy môžeme zistiť a skúmať podľa chemického zloženia, skupenstva, alebo farby.¹³

Ondruš (1983) vymedzuje takéto delenie drog:

a/Narkotiká: prírodné – ópium a jeho alkaloidy

polosyntetické – heroín

syntetické – methadon

b/Kanabinoidy: hašiš a marihuana

c/Psychostimulátory: prírodné, napr. kokaín

polosyntetické, napr. crack

syntetické, napr. pervitín

d/Halucinogény: prírodné, napr. mekcalín, bufotenin

polosyntetické, napr. LSD 25

syntetické, napr. fencyklidin, DOM, MDMA¹⁴

Klasifikácia nelegálnych drog nie je jednotná. Hlavným dôvodom tejto skutočnosti je existencia veľkého množstva drog. Z hľadiska účinku na organizmus ich možno rozdeliť do týchto skupín: narkotiká, halucinogény, stimulanty, kanabinoidy, prchavé látky a liečivá vyvolávajúce návyk. Často sa používa výraz tvrdé a mäkké drogy. Toto delenie drog odzrkadľuje ich rôzny potenciál vyvolania závislosti. Pri tzv. tvrdých drogách vzniká silná závislosť už po niekoľkých mesiacoch užívania. Pri mäkkých drogách až po mnohých mesiacoch, alebo rokoch. Medzi najstaršie drogy patria halucinogény. Sú to látky, ktoré aj u inak zdravých osôb vyvolávajú halucinácie, pocity odcudzenia, rozštiepenosti, eufórie a ďalšie zmeny v oblasti vnímania a myslenia. Okrem duševnej oblasti ovplyvňujú aj vegetatívne funkcie. Do tejto skupiny drog patrí hlavne LSD, ale aj iné menej známe drogy ako sú tryptamín a jeho deriváty. Stimulanty sú látky, ktoré zmierňujú, alebo odstraňujú pocit únavy, zvyšujú bdelosť a znižujú potrebu spánku. Pri vyšších dávkach urýchľujú myslenie, uľahčujú rozhodovanie a môžu pôsobiť euforizačne. K najnebezpečnejším tvrdým drogám zo skupiny stimulantov patrí kokaín.

---

¹³ ČERNÍK, J. LISOŇ, M. Drogová kriminalita, Bratislava, Akadémia PZ, 1997, s.100. ISBN 80-8045-252-0.

¹⁴ ONDRUŠ, 1983, s.56

Medzi kanabinoidy radíme asi 60 druhov látok, ktoré sa nachádzajú v rastline konope siate. „Konzum prchavých látok sa datuje od začiatku priemyselnej výroby rozličných organických rozpúšťadiel - acetón, toulén, xylen, éter. Do skupiny liečiv vyvolávajúcich návyk patria rôzne látky s rozličnými efektami, ktoré boli pôvodne vyrábané ako liečivá. Ide o tieto látky: analgetiká a antipiretiká, hypnotiká, sedatíva, antiastmatiká, antiparkinsoniká.“¹⁵

---

¹⁵ SMIK, J. Drogy?... Bratislava, Nadácia Alternatíva, 1994, s.8-16. ISBN 80-7178-308-0.

3. PRÍČINY A MECHANIZMY ROZVOJA DROGOVEJ ZÁVISLOSTI

Podľa odhadov Svetovej zdravotníckej organizácie je vo svete viac než 48 miliónov osôb závislých na iných drogách ako alkohol a tabak. Z nich 30 miliónov zneužíva marihuanu a hašiš, niekoľko miliónov kokaín, 1,7 milióna je závislých na opiátoch, 1,6 milióna na listoch koky a 700 tisíc je závislých od heroínu. Prečo človek siaha po droge? Z hľadiska nebezpečnosti účinku drog sa podľa j. Hellera (1996) stretávame s dvoma informáciami – bohužiaľ vzájomne si odporujúcimi. Jednou z nich je menšia odolnosť detského organizmu a ľahší vznik závislostí a druhá sa týka množstva jedincov s následkami vzniku závislostí u mládeže. Tu panuje síce názor, že mladí sa s drogou stretávajú, opäť ju však spontánne opúšťajú. Je to síce pravda, ale len čiastočne, lebo časť z nich sa bohužiaľ len „podmienene“ s drogou rozlúči. Záznam v psychickej sfére ostáva a k droge sa vrátia v dobe, keď im neostáva síl k zvládnutiu životných požiadaviek a nárokov.¹⁶

Droga sprostredkuje:

- konflikt medzi negatívnymi informáciami o drogách od dospelých a reálnym zážitkom z jej účinku
- spoznanie kvalitatívne odlišného zážitku s drogou a uvedomenie si, že tento zážitok nemožno docieľiť bez drogy
- prijatie za člena „party“ je výnimočný rituál zvýrazňujúci osobitné postavenie individuality
- drogou sprostredkované vnímanie umožňuje rozjímanie vlastných fantazijných okruhov až do obľudných rozmerov, čím sa neúmerne potvrdzuje pocit vlastnej výnimočnosti
- obradný systém drogového správania potláča veľmi úspešne nudu, pomáha k únikom z reality a má protistresové účinky¹⁷

---

¹⁶ HELLER, PECINOVSKÁ, 1996, s.47

¹⁷ PAVÚK, 2001, s.22

3.1 . Príčiny drogovej závislosti.

Medzi príčiny vzniku závislostí môžu prispieť:

- **Problémy puberty** ako neschopnosť potlačiť aktuálnu žiadostivosť, neschopnosť riešiť svoje problémy, nanútený životný štýl, vynútená profesionalizácia, rodičom skreslené posudzovanie schopností žiaka.
- **Individuálna motivácia k droge** ako nejasnený a neobjasnený zmysel života, zvedavosť a túžba poznávať, pátranie po absolútnych pravidlách, túžba po spravodlivosti a slobode.
- **Sociálna motivácia k droge** ako transkultúrne vplyvy, politická situácia, orientácia na vzory, náboženské vplyvy /najmä niektoré sekty/, prijatie noriem správania sa náhradnej referenčnej skupiny, generačná neskúsenosť s drogami.¹⁸
- **Rodina** kde si rodičia často položia otázky: „Prečo sa môj syn, alebo dcéra sa dali na drogy? Kde sa stala chyba? Kto je na vine? “ To sú najčastejšie otázky hlavne od rodiny závislého. Pátrajú po príčine, či je vrodená, zdedená, spôsobená prostredím, rodinným prostredím? V myslení mnohých ľudí ešte pretrváva veľa zastaralých stereotypných názorov, ktoré sa obyčajne bez preverovania automaticky používajú i v nových situáciách. Tak je tomu i pokiaľ ide o príčinu vzniku závislosti od tvrdých drog. Jedna z formulácií je napríklad: „To, že sa dal na drogy je vina nedostatočnej starostlivosti zo strany rodičov, resp. neúplná, alebo inak narušená rodina. Toto tvrdenie je u nás pomerne pravdivé. Medzi závislými sú takí, ktorí pochádzajú z tzv. narušených rodín, ale mnohí žili a vyrastali rodinách usporiadaných. Existuje totiž mnoho závislých z rodín nenarušených a na druhej strane je veľa mladých ľudí, ktorí žijú v zlých rodinných vzťahoch a predsa sa nedali na drogovú kariéru i napriek tomu, že sú pre nich drogy dostupné.“¹⁹
- **Experimentovanie ako možná príčina.** Ako ukázali sociálno-psychologické zistenia je najčastejšou príčinou túžba po získavaní nových zážitkov, sklon experimentovať a zvedavosť, ktorá je typickým sprievodným javom dospievania. Sú

---

¹⁸ SHAPIRO, 1992, s.14

¹⁹ PAVÚK, A. Človek a drogy. FHPV PU, Prešov, 2001, s.37. ISBN 80-8068-073-6.

to dostatočné dôvody? Bohužiaľ, áno. Tu opäť nevystačíme s našimi bežnými skúsenosťami, ktoré sme získali počas života, napr. s ľuďmi závislými od alkoholu. Jedným z dôvodov kategorizácie na tzv. tvrdé a mäkké drogy je i skutočnosť, že tvrdá droga si človeka ak nie okamžite, tak veľmi rýchlo na seba naviaže a tým vznikne závislosť. Zvaľovanie viny za užívanie drog na rodičov a príbuzných slúži zväčša ako metóda na manipulovanie a vydieranie, aby získali ďalšie peniaze na drogu a aby rodičia a príbuzný od nich nevymáhali tie, ktoré si od nich už „požičali“ pred tým. Ak sa im nedostane pochopenia zo strany rodiny, aby im dávali nenávratné pôžičky na drogy, uchylujú sa ku krádežiam peňazí a iných hodnotných vecí, ktoré sa dajú predať a tak získať ďalší zdroj na svoju už nutnú dávku drogy. Napokon slúži toto obviňovanie príbuzných už iba na to, aby ich nevyhodili na ulicu a aby si zachovali aspoň strechu nad hlavou. Toto nie je riešenie, ide iba o vzájomné nepochopenie situácie. Ako vidieť deti a mládež sú uspôsobené drogu prijať a tolerovať. Droga ponúka výnimočný zážitok výrazne pozitívny a odlišný od reality, u niektorých má negatívne zážitky.²⁰

---

²⁰SHAPIRO, 1992, s.14

4. DROGOVÉ ZÁVISLOSTI

Drogová závislosť – Svetová zdravotnícka organizácia ju definovala ako psychicky a niekedy aj fyzický stav, ktorý vyplýva zo vzájomného pôsobenia medzi živým organizmom a drogou, charakterizovaný zmenami správania a inými reakciami, ktoré vždy zahŕňajú nutkanie brať drogu stále alebo opakovane pre jej účinky na psychiku a tiež preto, aby sa zabránilo nepríjemnostiam z jej neprítomnosti v organizme.

Zjednodušene možno konštatovať, že závislosť je stav, keď príjem drogy pôsobí slasť a vynechanie jej dodávky do organizmu vyvoláva nepríjemné duševné alebo telesné príznaky.

Tento stav je charakterizovaný:

- neodolateľným želaním, nutkaním alebo potrebou pokračovať v užívaní drogy a drogu získavať akýmikoľvek prostriedkami
- tendenciou zvyšovať dávky drogy
- psychickou a niekedy aj fyzickou závislosťou na účinkoch drogy.

Závislosť na drogách má svoje korene nielen v droge samotnej tiež i v osobnosti človeka, v genetických vplyvoch i v ďalších spoločenských činiteľov, ako je napr. užšie sociálne prostredie, jeho kultúrna úroveň, dostupnosť drogy (cenová i priestorová). Keď hovoríme o závislosti, spravidla vždy ide o biologicky a súčasne i sociálny jav. V súvislosti s rôznym stupňom závislosti jedinca na droge zvykneme rozlišovať fyzickú závislosť od psychickej.

- **Fyzická závislosť** od drogy je stav organizmu, ktorý vznikne dlhodobým a častým podávaním drog. Ak sa príjem drogy zastaví, prejavuje sa výskytom abstinčných príznakov. Organizmus zahrnul drogu do svojho metabolizmu, teda drogu potrebuje.
- **Psychická závislosť** od drogy je duševný stav, ktorý sa prejavuje rôznym stupňom priania drogu užiť a potrebou pokračovať v jej konzumácii. Psychická závislosť spravidla predchádza závislosti fyzickej.²¹

---

²¹ ONDREJKOVIČ, POLIAKOVÁ, 1999, s.20

4.1. Závislosť od alkoholu

Alkohol, resp. etylalkohol, chemický etanol (C_2H_5OH) svojou jednoduchou a malou molekulou vznikajúcou kvasením cukrov patrí medzi látky ovplyvňujúce predovšetkým látkovú premenu a nervový systém. Vzniká v malom množstve aj v ľudskom organizme a je známa jeho fyziologická hladina v krvi (od 0,3 g/kg). Málo obsahovým zdrojom alkoholu je pivo (3 až 10% alkoholu), víno obsahuje viac alkoholu (8 až 15%), červené vína obsahujú viac než biele vína. Najviac alkoholu obsahujú liehoviny (30 až 50% i viac alkoholu).

Vývoj závislosti

Závislosť od alkoholu sa vyvíja v štyroch vývojových štádiách:

- 1. štádium** – alkohol je drogou, ktorú si pijan sám ordinuje, aby potlačil nepríjemné psychické stavy, alebo aby dosiahol dobrú náladu.
- 2. štádium** – pijan prechádza od menej koncentrovaných nápojov ku koncentrovanejším a alkohol znáša dobre.
- 3. štádium** – tolerancie organizmu voči množstvu alkoholu v krvi je stále dobrá, ale začínajú sa objavovať poruchy pamäti (tzv. okná).
- 4. štádium** – tolerancia organizmu sa znižuje, k opitosti stačí už len veľmi malé množstvo. Pijan začína s používaním alkoholických nápojov už ráno a pije niekoľko dní po sebe, pričom „okná“ sú stále častejšie.²²

Každý z nás má svoje meradlo na to, čo je umiernené a čo nadmerné a u každého sa tiež môže meniť. I z tejto strany sa presadzuje skrytá chyba všetkých epidemiologických a štatistických právd, čo platí pre populácie, nemusí platiť pre jednotlivca. Alkohol je predovšetkým droga, v ktorej zradnosť spočíva v postupnej tvorbe návyku. Táto droga je najskôr príjemná, ale pri pravidelnom používaní výrazne mení našu psychiku. Najprv človek pije alkohol, aby sa zbavil zlej nálady, úzkosti, či myšlienok na problémové situácie. Lenže pri vytvorení závislosti sa zlá nálad objaví ako náhle abstinuje. Tým sa však kruh uzatvára. Uvádza sa, že vznik závislosti trvá 10 až 15 rokov, u niektorých

---

²² PAVÚK, 2001, s.23

osôb oveľa menej. V tejto dobe sa z občasného konzumenta stáva pijan. Jeho odolnosť sa zvyšuje, stúpa jeho sebavedomie a viera vo vlastné schopnosti.

Podľa medzinárodných odhadov do tejto fázy vývoja spadá v priemyslovo vyspelých štátoch 30-40% dospelých mužov. Akonáhle však dôjde k poškodeniu pečene a tým k poruche látkovej výmeny – odolnosť prudko klesá. Pritom platí, že vznikom návyku býva často najviac ohrozený ten, kto alkohol dobre znáša a prvým signálom možnej závislosti je to, že človek prestáva piť s mierou. Odborné pramene odhadujú, že na celom svete je od alkoholu závislé 1% populácie. S tým sa však uvádza tiež smutná pravda, že „pokiaľ ide o masovosť užívania a tragické následky – žiadna iná droga sa alkoholu nevyrovná.“(Pavúk,2001,s.23)²³

Mimoriadne ohrozenou skupinou sú mladí muži, ktorých otec je závislý od alkoholu. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že deti, ktoré vidia agresivitu otca a jeho postupný spoločenský i morálny úpadok, dieťa, ktoré sa ho nielen obáva, ale tiež ním opovrhuje – toto dieťa sa bude zo všetkých síl snažiť sa mu nepodobat’.

Nad vzťahom závislý otec – závislé dieťa sa zamýšľali odborníci rôznych lekárskejších odborov. Veď podiel rodinnej záťaže u alkoholových závislostí udávajú rôzne výskumy v rozmedzí 13 až 49%, pričom u liečených osôb z protialkoholických oddelení bola zistená rodinná záťaž dokonca 64%. Biologicky orientovaní odborníci vyslovili názor, že deti z rodín alkoholikov majú zníženú možnosť produkcie látky, ktorej sa hovorí endorfín a ktorá laicky povedané – pôsobí na zlepšenie nálad. Z toho dôvodu potom skôr siahajú po alkohole tí ľudia, ktorí majú nedostatok endorfínov.

Výskumy, ďalej jednoznačne dokázali vzťah medzi nízkou úrovňou vzdelania a závislosťou. Vzdelanie ovplyvňuje konzum alkoholu predovšetkým prostredníctvom skupinovej normy tej ktorej sociálnej skupiny. Vlastná spotreba alkoholu je vo veľmi tesnom vzťahu k spotrebe priateľov a vo vzťahu k tomu, aký silný nátlak priatelia vyvíjajú, aby sa človek zúčastnil spoločného konzumu. To sú však výrazné sociálne faktory!

Po dlhodobej konzumácii alkoholických nápojov, hlavne koncentrovaných, vznikajú alkoholické psychózy. Najčastejšie sa vyskytuje delírium tremens, Korsakovova psychóza, alkoholická halucinácia a alkoholická paranoidná psychóza. Spúšťacím

---

²³ PAVÚK, A. Človek a drogy. FHPV PU, Prešov, 2001, s.23. ISBN 80-8068-073-6.

mechanizmom alkoholickéj psychózy môže byť celkom obyčajná chrípka, spôsobujúca oslabenie organizmu.

Delírium tremens sa z alkoholických psychóz objavuje najčastejšie a začína obyčajne v noci. Základnými príznakmi sú obľudné vedomie a stres. Chorý sa bojí, je zmätený a stráca orientáciu. V popredí klinického obrazu sú halucinácie a ilúzie, najčastejšie zrakové a telové. Chorý vidí hmyz a malé zvieratá, ktoré po ňom lezú, vrhajú sa naň ho a on ich odháňa. Je všeobecne známe, že pri tomto ochorení býva veľká sugestivita.²⁴

4. 2. Závislosť od opioidov

Ľudstvo pozná opojné vlastnosti maku. V našich podmienkach sa tradične využíva slama maku siateho (*Papaver somniferum*) alebo makovina. Sú to makovice bez semien so stopkou maximálne 10cm dlhou. Ópiové alkaloidy sa z nej získavajú vyvarením vo vode. Makovina obsahuje okolo 0,6% alkaloidov, semeno maku nijaké alkaloidy neobsahuje.

Ópium: je základnou surovinou k výrobe liekov na utíšenie bolesti. Východiskovým bodom sú pestované kultúry maku siateho (*Papaver somniferum album*) na Blízkom, Strednom a Ďalekom Východe. „Rozprestierajú sa v subtropickom pásme od tureckej náhornej roviny až k horským končínám v Thajsku, Barme a Laose – tzv. Zlatý trojuholník (v 90.rokoch produkcia cca 3 000 t ópia). Ďalšia známa oblasť sa nazýva Zlatý polmesiac (produkcia 2 000 t ópia), do ktorej patrí predovšetkým Pakistan, Irán a dnes je možné k nim priradiť novo vzniknuté štáty juhovýchodnej Ázie na bývalom území ZSSR. Malá časť produkcie pochádza z Mexika (50 t ópia) a Libanonu (10 t ópia).“²⁵ Z jedného hektára makového poľa sa získava okolo 30kg ópia. Surové ópium je na konzumáciu nevhodné, ale upravené sa dá jesť a piť vo forme nálevu, fajčiť, alebo v podobe roztoku vstrekať intravenózne. Ópium slúži ako základná surovina pre

---

²⁴ PAVÚK, 2001, s.38

²⁵ VEREŠOVÁ, M. Mediátory užívania drog. Nitra, 2004, s.83. ISBN 80-8050-767-8.

výrobu ďalších omamných látok, zvlášť preto, že z nej môže byť extrahovaných viac ako 25 druhov rôznych alkaloidov. Tieto sa dajú rozdeliť do dvoch kategórií – fenantrenové (najmä morfín a kodeín – používané v analgetikách a prostriedkoch k potláčaniu kašľa) a isochinolínové alkaloidy (predovšetkým paverín a noscapín, používané na črevné upokojenie alebo rovnako potláčajú kašeľ).

Morfín: sa v ópiu vyskytuje v koncentrácii od 4 do 21%. Je bez zápachu, chutí horko a časom tmavne.

Kodeín: je prírodný derivát ópia. V surovom ópiu sa tento alkaloid nachádza v koncentráciách od 0,7 do 2,5%.

Medzi derivátmi ópia sa heroín vyznačuje najvyššou návykovosťou. Pri vnútrožilovej aplikácii vzniká návyk už po niekoľkých malých dávkach (odborné materiály uvádzajú 5 – 7 dávok). Na nezákonnom trhu s drogami sa objavuje v dvoch hlavných formách:

- ako „biely prášok“ (white dust), ktorý sa vzhľadom podobá hladkej múke
- ako „hnedý cukor“ (brown sugar) v podobe malých červenohnedých granúl²⁶

4. 3. Závislosť od kanabinoidov

Získavajú sa z prastarej kultúrnej rastliny *Cannabis sativa* L. jej slovenský názov znie konopa siata a ide o jednu z najstarších kultúrnych rastlín. Existuje niekoľko variant konopí (*Cannabis sativa* varietas *americana*, ktorá je zdrojom marihuany, *Cannabis sativa* varietas *indica*, z ktorej sa získava hašiš). Keď je droga užívania v partii, obvykle vyvoláva pocit relaxácie, dobrej pohody, roztopašnosti a živšieho vnímania zmyslových vnemov. Ak je užívateľ rozrušený, alebo nie je na látku zvyknutý, spôsobuje kanabis prenikavé zmeny v spôsobe vyjadrovania sa a myslenia, rýchly prúd emócií až pomätenej predstavy. Keď je naopak užívateľ sám, pocit relaxácie zostáva, ale často je sprevádzaný pocitmi otupenosti až nepříčetnosti. Občasné užívanie neznamená pre ľudské telo väčšie nebezpečenstvo fyzického charakteru. Pravidelné a časté užívanie môže však viesť k chorobám dýchacieho traktu – z dôvodov

---

²⁶ VEREŠOVÁ, 2004, s.83

vysokého dechtu v ručne balených cigaretách a tendencia fajčiarov držať vdychovaný dym dlhšiu dobu v pľúcach.

Zákernosť marihuany spočíva aj v tom, že zvádza k pravidelnému a častému užívaniu, ktoré často prerastá v neproduktívny tupý návyk, z ktorého sa vytrácajú pôvodné zážitky začínajúcich fajčiarov. Smrť z priameho predávkovania kanabinoïdov je veľmi zriedkavá.²⁷

4. 4. Závislosť od kokaínu

Jednou z najúčinnějších stimulačných látok prírodného pôvodu je kokaín. Je to rastlinný alkaloid nachádzajúci sa v kokainovníku (*Erythroxylon coca*). Je to kerovitá rastlina, ktorá má svoj pôvod v Južnej Amerike., Najvýznamnejší pestovatelia sú Peru, Bolívia a Equador. Kríky koky dosahujú päť aj viac metrovú výšku. Pre pestovanie je však udržiavaný vo výške okolo metra. Uskladňujú sa kopijovité zelené listy o dĺžke 3 – 7 cm. Listy sú v produkčných oblastiach primitívne chemicky spracované na kokaínovú pastu.²⁸ Tá je potom chemickou cestou spracovávaná v ilegálnych laboratóriách na kokaínhydrochlorid. Podľa niektorých informácií sa zo 100 až 170 kg listov vyrobí 1kg kokaínu.

Listy koky – v súčasnosti užívané (žuvaním) iba v domorodom etniku v oblasti Ánd.

Kokaín – najdôležitejší alkaloid koky, získavaný extrakciou éterom a acetónom (extrakčné činidlá môžu zápachom prezradiť výrobu) z tzv. kokainovej pasty, čo sú drvené, alebo mleté macerované a lisované listy koky. V listoch koky je asi 0,5 až 1% kokaínu.

Crack – súčasná obzvlášť nebezpečná droga na báze kokaínu zmiešaná v rôznom pomere s jedlou sódou. Telo chronického konzumenta kokaínu na seba upozorňuje obvykle už svojím štíhlym vzhľadom a nízkou telesnou hmotnosťou, ktorú treba korigovať s telesnou výškou, vekom aj zamestnaním. V niektorých profesiách je nízka telesná hmotnosť vyslovene žiadúca (manekýnky, profesionálni tanečníci a podobne)

---

²⁷ PAVÚK, 2001, s.51

²⁸ VEREŠOVÁ, M. Mediátory užívania drog. Nitra, 2004, s.86-87. ISBN 80-8050-767-8.

a k udržiavaniu nízkej hmotnosti môže dopomôcť aj kokaín, ktorého konzum je v uvedených profesiách obzvlášť častý! Kokaín sa v organizme pomerne rýchlo metabolizuje, teda toxikologická detekcia drogy v organizme, prípadne jej metabolitov nemusí byť vždy v biologickom materiáli z pitvy pozitívna.²⁹

4. 5. Závislosť od psychostimulancií

Prototypom skupiny syntetických stimulujuúcich látok sú amfetamíny. V určitom zmysle sú amfetamíny farmakologicky príbuzné kokaínu. Rovnako ako kokaín majú schopnosť zlepšovať náladu, rozptýliť únavu a pocit hladu. Psychická závislosť od omamných látok sa vyvíja rýchle a pretrváva vďaka silnej túžbe dosiahnuť maximálnu eufóriu a vzrušenie. Psychóza spôsobená amfetamínmi je často nerozoznateľná od pravej schizofrénie. Ako vstupný produkt pre výrobu pervitínu slúži stimulačná látka efedrín, ktorý sa dá získať z rôznych liekov, alebo z chvojníka. Po extrakcii sa dá efedrín za pomoci lúhu, červeného fosforu a ďalších chemikálií zmeniť na metamfetamín.

Ilegálni výrobcovia používajú často efedrín odcudzený priamo z priemyselnej výroby. Aj keď sa pomocné chemikálie dajú ľahko získať a vybavenie sa skladá z najjednoduchších pomôcok, nie je pravdou, že drogu vyrobí každý, kto si zoženie „recept“ a tak konečný produkt nedosahuje čistý metamfetamín, ale len „medzistupeň“. V tom tkvie veľké riziko čierneho trhu s pervitínom.

Pervitín: psychotropný efekt pervitínu je výrazný, príjemný a preto vysoko žiadaný. Dochádza k celkovému povzbudeniu, odstráneniu únavy, zlepšeniu psychickej a fyzickej výkonnosti, zrýchleniu psychických procesov a ponuky predstavy, euforizácii, zvýšenej empatii, uvoľneniu zábran – čo môže byť v oblasti sexu žiaducim efektom. Ďalšie riziko je, že u každého konzumenta dochádza k premenám psychiky vo forme paranoidného či syndrómu v rámci vznikajúcej toxickéj psychózy.

Extáza: v posledných rokoch sa objavili nové deriváty amfetamínu a to (M.D.M.A.), alebo extáza. Účinok po užití extázy nasleduje asi za 40 minút. Ľudia sú vrúcni,

---

²⁹ VEREŠOVÁ, 2004, s.86-87

energickí, priateľskí až euforickí. Nie je návyková, lebo zatiaľ vedľajšie účinky nie sú úplne známe, takže ľudia sú vlastne pokusnými králikmi. Keďže uvoľňuje v mozgu chemické procesy a vyrába sa z nečistých chemikálií a prímiesí, jej hlavné nebezpečenstvo spočíva v poškodení psychiky. Nasleduje poškodenie obličiek, pečene, malých krvných ciev, pohlavných orgánov a srdca s možnosťou infarktu.

Kofeín: vedľa alkoholu a nikotínu patrí kofeín pravdepodobne k najužívanejším psychotropným látkam našej planéty. Obsahuje ho semeno kakaovníka arabského (*Coffea arabica* L.) vždy zeleného stromu rastúceho v Etiópii a Sudáne. Ďalej sa vyskytuje v čaji, v cole (orechy kolovej africkéj rastliny *Cola acuminata*, z ktorej sa vyrába Coca-cola). Najväčšie množstvo kofeínu je v káve 90-100mg na šálku, menej v instantnej a čaji, okolo 70 mg a nápojoch cola okolo 20 mg. Malé množstvo obsahuje aj čokoláda, ale prevláda u nej teobromín. Kofeín v dávkach 50-100 mg ovplyvňuje hlavne funkciu mozgovej kôry. Veľké dávky kofeínu zapríčiňujú nespavosť, nepokoj, trasľavosť a úzkosť. Možno konštatovať, že kofeinizmus je najnevinnejšia toxikománia.³⁰

4. 6. Závislosť od halucinogénov

Medzi prírodné látky s miernym halucinogénnym účinkom možno zaradiť aj extrakty z rastlín čeľade ľuľkovitých (*Solanaceae*). Hlavnými predstaviteľmi u nás rastúcich rastlín tejto skupiny sú Ľuľok zlomocný (*Atropa bella donna* L.) a Durman všeobecný (*Datura stramonium* L.).

U chronických konzumentov halucinogénov sa už pomerne skoro rozvíjajú rozsiahle a vážne osobnostné zmeny. U subjektu sa prehľbuje introvertná orientácia, môžu sa rozvíjať sklony k mysticizmu a chorobnej religiozite. U chronických užívateľov LSD-25 je z medicínskeho hľadiska zaujímavý tzv. „flash-back“ fenomén. Ide o náhle a spontánne prepuknutie stavu akútne intoxikácie, avšak bez predchádzajúceho podania

---

³⁰ PAVÚK, 2001, s.66-68-71

drogy, teda v momentálne „čistom“ teréne organizmu toxikomana. Perióda medzi ukončením používania drogy a náhlym spontánnym vypuknutím „flash-back“ fenoménu môže byť niekoľko dní, ale aj mesiacov. Ide o veľmi nepríjemnú skúsenosť v najrozličnejších situáciách, kde je účinok drogy vyslovene nežiadúci a v takomto stave, trvajúcom aj niekoľko minút, sú časté pracovné úrazy, dopravné nehody a ďalšie život ohrozujúce situácie.³¹

4. 7. Závislosť od nikotínu

Zdrojom nikotínu je tabak. Tabak je rastlina z čeľade ľuľkovitých, rod *Nicotiana*. Hlavne sa pestuje viržínsky. Nikotín je alkaloid, ktorý sa podarilo izolovať v roku 1828 dvom heidelberským študentom. V rastline je nikotín viazaný na kyselinu jablčnú, alebo citrónovú. Pri fajčení sa uvoľňuje a prechádza do dymu. Vstrebáva sa sliznicou ústnej dutiny, sliznicou dýchacieho a tráviaceho traktu. Je odbúravaný najmä pečeňou a čiastočne vylučovaný močom. Väčšina inhalovaného nikotínu je metabolizovaná v pečeni. Jeho hlavným metabolitom u človeka je kotinín. Zásadný vplyv na vylučovanie nikotínu z tela má pH moču. Kyslý moč podporuje vylučovanie nikotínu z tela fajčiara, zásaditý znižuje. Emocionálny stres vyvoláva kyslú reakciu moču, čo podmieňuje vyššie vylučovanie a tým aj väčšiu potrebu dodať ďalší nikotín do organizmu. Okrem nikotínu sú v tabaku obsiahnuté anabasin, nornicotín nicotín a ďalšie alkaloidy. Tabakové listy obsahujú menej škodlivín než cigaretový dym, v ktorom horením tabaku vznikajú nové zlúčeniny. Pre karcinogénne pôsobenie patria k nebezpečným natívnym škodlivinám stopové prvky ako nikel, kadmium, berýlium, chróm a z rádioaktívnych prvkov izotopy polónia a olova. Z pridaných škodlivín sú najnebezpečnejšie pesticídy (látky používané na ničenie škodcov pri pestovaní tabaku) ako napríklad arzén, meď, chlórované organické zlúčeniny...³²

---

³¹ VEREŠOVÁ, 2004, s.93

³² PAVÚK, 2001, s.37

Nikotín je mitotický jed, ktorého jedovatosť je približne rovnaká ako jedovatosť obávaného kyanovodíka, alebo kyanidu draselného (cyankáli). Nachádza sa len v tabakových listoch a koreňoch. „Nikotín priamo pôsobí na centrálny nervový systém, je inhibítorom mozgovej cholinacetylázy, ktorá je pre niekoho zdrojom uvoľnenia a upokojenia. V ľudskom organizme narušuje funkciu vegetatívneho nervstva a môže vyvolať ochrnutie až smrť v dôsledku obrny dýchacieho centra. Smrteľná dávka nikotínu je 50 až 60 mg. K smrteľným otravám prakticky neprichádza, lebo fajčiar po prvých nepríjemných zážitkoch zvyšuje počet cigariet len veľmi opatrne. Biologický polčas rozpadu nikotínu v ľudskom tele je približne 40 až 60 minút. Preto závislý fajčiar fajčí približne 1 cigaretu (denne), aby si udržal konštantnú hladinu nikotínu.“³³

4. 8. Závislosť od prchavých látok a farmák

V súčasnej dobe pozornosť zasluhuje aj jedna z najprimitívnejších a zdraviu veľmi nebezpečná forma toxikománie – vdychovanie rôznych chemických rozpúšťadiel – fetovanie. Fetovať znamená inhalovať výpary omamných látok najčastejšie pomocou nakvapkania prchavej látky na vreckovku. V anglicky hovoriacich krajinách a niekedy v odbornej literatúre sa stretáme s názvom „glue sniffer“ – čuchač lepidla.

Najviac zneužívané produkty sú: kontaktné lepidlá, olejové lepidlá a plastické modelárske lepy, plyn zo zapaľovača, aerosoly- deodoranty, analgetické spreje, osviežovače vzduchu, odmrazovače, bután, spreje proti hmyzu, maliarske a vlasové spreje, značkovacie perá na báze rozpúšťadiel, nafta, laky na nechty a odlakovače, hasiace prístroje, čistiace prostriedky (priemyselné i domáce), farby a organické rozpúšťadla (acetón, toluén a pod.), ako aj anestetiká (chloroform, éter a pod.).

Behom 5 minút je fetujúci intoxikovaný a efekt odznie zhruba behom 30 minút. Inhalované pary rozpúšťadiel sú prenesené do pľúc a rýchlo dorazia do mozgu, časť

---

³³ NEŠPOR, K., CSÉMY, L. Alkohol, drogy a vaše deti. Portál, Bratislava, 1997, s.127. ISBN 80-7178-085-3.

efektu je nutné prirátať zníženému prísunu kyslíka. Príznaky: blúznenie, halucinácie, ktoré môžu byť znepokojivé, alebo desivé bolesti hlavy, nevoľnosť, zvracanie, hnačky, zrýchlený a nepravidelný tlkot srdca, náhla dychová zástava a niekedy smrť udusením.

„Na rozdiel od všetkých ostatných drog totiž pri „čuchaní“ sa nedá odmerať presná dávka. Počas inhalácie dochádza k postupnému „zakaľovaniu“ vedomia a keďže je toxikoman neschopný ďalšieho prísunu drog zabrániť (pod dekou či igelitovou taškou) spánok sa mení v bezvedomie, nastáva kóma a dochádza k zastaveniu dychu a krvného obehu. Aj preto patria prchavé látky, inak často nazývané „drogami hlúpych“, pretože príliš málo dávajú a príliš veľa berú medzi jedny z najtvrdších drog. O tom svedčí i skutočnosť, že veľká časť úmrtí v Českej republike je dokázateľne zapríčinená z predávkovania toluénom.“³⁴

Závislosť od farmák

Užívanie liekov mimo rámca liečby je spoločenský závažný a niekedy i podceňovaný jav. Nadužívanie liekov vyvoláva prostredie náchylné k drogám. Napríklad ak rodičia veľa užívajú najrôznejšie „ukľudňujúce“ alebo naopak „povzbudzujúce“ tabletky, deti nachádzajúce sa v tomto prostredí skôr prekonávajú bariéru, ktorá ich oddeľuje od zneužívania drog. Zneužívanie liekov najčastejšie navodzuje psychickú závislosť. Jedinec očakáva od liekov, na ktorých si vytvoril psychickú väzbu omnoho viac, ako od neho očakáva lekár, ktorý liek predpísal. „Ide o heterogénnu skupinu látok s rozličnými efektmi, ktoré sa stali predmetom zneužívania a na ktoré sa pri dlhodobejšom užívaní vytvára závislosť. Spoločné pre všetky tieto látky je to, že boli objavené a zavedené do priemyselnej výroby ako liečivá.“³⁵

---

³⁴ KOLEKTÍV AUTOROV. eDrogy. Dištančné vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie závislostí, Metodicko-pedagogické centrum, Prešov, 2007, s.23. ISBN 978-80-8045-472-2.

³⁵ PAVÚK, A. Človek a drogy. FHPV PU, Prešov, 2001, s.85-86. ISBN 80-8068-073-6.

5. DROGY A MÉDIA

Drogy vo filme a televízii sú predmetom záujmu celej rady výskumných štúdií. Subjekty zaoberajúce sa oblasťou systému služieb o drogovo závislé a ďalšie inštitúcie v systéme drogovej politiky považujú pre svoju prácu a koncepciu svojho odboru mediálny obraz drog za spoluurčujúci, pretože je drogová problematika považovaná za politizované téma a tak veľmi ľahko podlieha tlaku verejnosti. V českej kinematografii vzniklo niekoľko dokumentárnych, ale aj hraných filmov týkajúcich sa tejto tematiky. V práci sa ďalej teória venuje tak, ako všeobecným definíciám dokumentov, tak aj konkrétnym filmom.

Audiovizuálne médiá a drogová tematika

Téma drogy je už dlhšiu dobu v audiovizuálnych médiách populárnou a pomerne často riešenou otázkou. Je však ku škode veci, že je obvykle predstavované z povrchno atraktívnych hľadísk kriminality. Rovnako aj náučných videoprogramov vzniklo v minulých rokoch už viac a ich reálny dopad je mizivý. Boli natočené aj „náučné“ programy typu prednášky sprevádzané ilustratívnymi zábermi, schematicky popisujúce jednotlivé zneužívané substancie, čo je občas preložené pre postrašenie diváka ťažko zriadeným narkomanom. Na druhej strane vznikli aj jednotlivé filmové dokumenty, či kratšie série zachycujúce viac či menej podarené prípady, do ktorých môže užívateľ drog upadnúť. V dokumentoch sa ukazuje, že sa to môže stať komukoľvek – aj tým, ktorý ako deti športovali, alebo pochádzali z úplných dobre situovaných rodín. Česká spoločnosť, ktorá sa bojí nelegálnych drog zároveň ukazuje mimoriadnu toleranciu ku štátom povoleným drogám – nikotínu a alkoholu. Donedávna chýbal komplexný pohľad, ktorý by prostriedkami filmového dokumentu zachytil a najširšej diváckej skupine ponúkol panorámu celej oblasti užívania a zneužívania návykových látok, zdôraznil tak ako pozitívne východiská, tak aj riziká číhajúce na užívateľa drog a zaradil nelegálne drogy do kontextu s užívaním drog legálnych.³⁶

---

³⁶ <http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/dokumenty/publikace/def.pdf.s.4,5>

5.1. História českého dokumentu

Počiatky českého dokumentu môžeme nájsť už na prelome 19. a 20. storočia. V roku 1898 kedy prebehol prvý pokus o premietanie živého obrazu v Prahe architektom Kříženeckým. V tejto dobe ešte neboli kategórie, ktoré by rozdeľovali hraný film od dokumentárneho a pokusy o zachytenie obrazu, teda reálneho diania pred kamerou bolo možné považovať za dokumenty.

Študentka FAMU Květa Lehovcová uvádza, že: „prví tvorcí nepestovali tento žánér zámerně, ale preto, že iný nepoznali, alebo nevedeli.“³⁷ S počiatočným rozvojom kinematografie v Rakúsko - Uhorsku na počiatku 20. storočia vznikali aj prvé „výrobne českého filmu“. V roku 1908 vznikla Kinofa, v roku 1910 Illusionfilm a v roku 1912 Asum. Práve tieto výrobne umožňovali vznik raných filmových diel, teda krátkych spravodajských záznamov. Ďalšie smerovanie českej tvorby výrazne ovplyvnila vojna a vznik samostatného Československa. Už počas vojny sa z Kinofy stal Lucernafilm, ktorý následne ovládol českú produkciu. Vojna sa odrážala ako vo finančnej situácii, tak aj v obsahu dokumentov. Dokumentaristika bola dielom niekoľkých zainteresovaných ľudí a po vojne sa našlo niekoľko mecenášov z českých zbohatlíkov. Tieto roky bola stále dobou „dokumentárnej anarchie“. Motívy a námety boli dielom náhody a možností autora. O pláne, zámere (stručne povedané dramaturgiou) bolo ťažko hovoriť. V 30. rokoch sa situácia začala meniť. So vznikom výroby Československého filmu vstupuje do filmovej tvorby snaha o zaradenie a zámer. Cieľom bolo vytvárať predovšetkým národne orientované snímky, zaznamenávať významné udalosti štátneho života. Z dielmi Československého filmu vznikli napríklad snímky První chvíle Čs. Samostatnosti, Triumfální příjezd presidenta Masaryka apod. Od prvých krokov si totiž sily obrazového zdelenia a „sily dokumentu“ začali všímať elity, vlády a authority zeme, „ideologická produkcia bola orientovaná jednoznačne a jednostranne“ píše o situácii 30. rokov 19. storočia Antonín Navrátil. Toto ideologické ovplyvňovanie českej kinematografie potom v rôznych etapách prestupuje celými dejinami filmovej tvorby.

---

³⁷LEHOVCOVÁ, K. Český filmový týdeník dříve a nyní, Archiv katedry dokumentární tvorby FAMU, Praha, 1967, s.2. ISBN 80-85576-10-4.

Počiatky 40. rokov boli v znamení avantgardy. Táto tendencia sa premietala aj do dokumentárnej tvorby. Najvýraznejšie ju môžeme vysledovať v diele Bezúčelná prochádzka režiséra Alexandra Hackenschmieda, či v diele Otakara Vávry a Františka Piláta Světlo proniká tmou. Následne sa pozornosť opäť presunula k ideologickým dokumentom. Keď v Nemecku nacistická propaganda zneužila dokument pre uplatňovanie svojich záujmov a šírenia ideológie, česká kinematografia sa pomocou štátnych dotácií a grantovej politiky orientovala na posilňovanie demokracie a československých nápadov. Je zaujímavé, že politický záujem podporovaný štátnymi dotáciami umožnil rozkvet filmovej tvorby a predovšetkým pozdvihol jeho kvalitu. Dotácie na tvorbu boli totiž pridelené ako za obsah, tak i za umeleckú hodnotu diela.³⁸ V tejto dobe vznikali dôležité filmové ateliéry a formovala sa „česká dokumentaristická škola“. Rozkvet ukončilo obsadenie práve týchto troch najdôležitejších ateliérov nemeckým Pragfilmom. Cieľom bolo postupne zničiť český film. Najprv Pragfilm skúpil barrandovské ateliéry, potom hostivařské v majetku Tomáša Baťu a nakoniec aj jeho zlínský ateliér. Vojnové obdobie povoľovalo len ideologicky nezávadné, ideálne pronemecké filmy. Propagandistické oslavy nemeckého národa a nordickej kultúry všeobecne.

V dobe Protektorátu Čechy a Morava sa vtedy tvorcovia snažili prežívať a začal sa formovať plán zoštátnenia českej kinematografie. Vrcholom bol vznik Krátkeho filmu Praha, v roku 1945 a predovšetkým založenie Filmovej a televíznej fakulty Akadémie múzických umení v Prahe (FAMU) roku 1946. Na nej sa rodila nová elita českej filmovej a dokumentárnej tvorby, s výnimkou niekoľkých príslušníkov tzv. „zlínskej školy“. „Rozkvet českej kinematografie narušilo slepé prijatie sovietskych vzorov práce a plánovanie výroby v Krátkom filme Praha po komunistickom puči 1948, ktoré spôsobilo, že desiatky filmárov-samoukov, odchovaných ročnými skúsenosťami boli nahradení mladými ľuďmi bez profesijnej skúsenosti a často aj talentu.“³⁹

Je zaujímavé zmieniť, že cieľom bolo zoštátnenie filmu, ktorý tak mal získať silnú ekonomickú základňu, aby neslúžil len komerčným, ale aj národno-kultúrnym cieľom.

---

³⁸ NAVRÁTIL, A. Cesty k pravdě a lži: 70 let českého dokumentu. AMU, Praha, 1968, s.20-29-30. ISBN 80-969183-0-3.

³⁹ ŠTOLL, M. Český film: Režiséři – dokumentaristé. Libri, Praha, 2009, s.6. ISBN 978-80-7277-417-3.

Toto „demokratické“ opatrenie dostalo obrovskú ranu práve v roku 1948, kedy komunistická vláda prevzala kontrolu nad filmovými a dokumentárnymi obsahmi. Direktívne bol v roku 1950 založený Československý armádny film. V komunistickom prostredí musel byť film ideologicky nezávadný a dokumentaristi tak narážali na celkom zvláštnu etiku a obsahové nároky. Tu však zmienime, že dokumentaristi v súlade so snahou zachytávať ozajstné dianie okolo často natáčali „do šuflíka“ a stali sa najznámejšími rozprávačmi dejín. Ako uvádza Štoll: „dokumentárny film bol väčšinu 20. storočia chápaný ako účinný nástroj propagandy, ale svojou povahou verného fotografického záznamu sa schopnosťou konzervácie v čase bol súčasne kompromitujúcim materiálom doby. A tak sa predovšetkým ideologicky podmienené filmy stali nástrojom, ktorý ide sám proti sebe. Stali sa dôkazom o manipulácii a čiastočne tiež dôkazom o „neobjektivite“ dokumentaristiky.“(2009,s.7)⁴⁰

V 60. rokoch sa situácia uvoľnila. Predovšetkým Pražské jaro a zrušenie cenzúry prispeli k rozmachu ďalšej veľmi krátkej vlny slobodného dokumentu. Niektoré diela boli resuscitované, iné vznikali, aby odrážali uplynulé roky. „Pre príklad uveďme diela Karla Vachka (Spříznění volbou) či Jana Špáty (Nezorané meze). Situácia sa však vyostřila v roku 1969 a filmy putovali späť do archívu. Práve diela „68“ boli tie z prvých. Opäť sa do produkcie vložil režim a cez 300 filmov sa ocitlo na čiernej listine a to znamená že boli zakázané, pretože totalitný režim považoval pravdu v nich za škodlivú a nebezpečnú. Tieto zákazy a nátlaky ustáli až s nástupom demokratického režimu v roku 1989.“⁴¹

5.2. Druhy filmov

Z pohľadu amatéra môžeme filmy rozdeliť na filmy hrané, reportážne, dokumentárne, náučné a rodinné. Rozdiel je v spôsobe prejavu účinkujúcich osôb.

---

⁴⁰ ŠTOLL, M. Český film: Režiséři – dokumentaristé. Libri, Praha, 2009, s.7.ISBN 978-80-7277-417-3.

⁴¹SCHLEGEL, 2009, s.235-244

Hraný film

V hranom filme spravidla osoby nepredstavujú sami seba, ale vykresľujú fiktívne charaktery. Je určený pre najširší okruh divákov. Kladie najvyššie nároky na režijné schopnosti, na schopnosti hercov a na technické vybavenie. Hraný film si vyžaduje spoluprácu viacerých osôb. Jeden človek by nezvládol držať kameru, dávať pokyny hercom, osvetľovať, ozvučovať a ešte k tomu myslieť na to, či je všetko dobre zladené. Na nakrútenie jednoduchého hraného filmu stačia dvaja ľudia – kameraman a režisér. Ak sa k nim pridruží ešte vedúci výroby, dostaneme kolektív, ktorý si vystačí na všetko. Režisér sa postará o hercov a priebeh nakrúcania, kameraman o kameru, osvetlenie a zvuk, a vedúci výroby o rekvizity, scénu, organizáciu práce a občerstvenie. Režisér je mozog celého nakrúcania, preto mu náleží vedúce postavenie.

Reportážny film

Reportážny film nakrútime, keď necháme účinkujúcim ich tvár, keď budú hrať seba samých a filmom zachytíme len určitý zaujímavý okamih ich života. Je to určitý druh spravodajského filmu, ktorý opisuje život a udalosti v určitom čase, takže jeho časová platnosť je obmedzená. Reportážnym filmom môžeme zachytiť neopakovateľné udalosti, preto neostaňme len na povrchu, ale snažme sa preniknúť do podstaty. Zachytené obrazové informácie nesmú byť jednostranné a zavádzajúce, ale pravdivé, nestranné a ak treba aj kritické. Nakrúcanie reportážneho filmu je náročné, pretože väčšinou nevieme predvídať priebeh udalosti do všetkých podrobností. Aj keď si v hrubých rysoch načrtne stavbu filmu, musíme sa vedieť vždy prispôbiť neočakávaným novým situáciám, ktoré sa pri nakrúcaní vyskytnú. Tvorca reportážneho filmu musí byť pohotový a schopný improvizovať. Najdôležitejším aspektom jeho práce je dokonalé ovládanie filmovej techniky. Práca s kamerou musí byť zautomatizovaná aby sa mohol sústrediť na tvorivú prácu.⁴²

---

⁴² ŠIMKANIN, 1976, s.33

Dokumentárny film

Keď chceme zachytiť určitú udalosť, proces, osobnosť a podobne, nakrútime film dokumentárny, ktorý dáva zachytenej skutočnosti určitý zmysel. Používame aj hrané scény, aby sme presvedčivejšie zachytili skutočný dej. Pojem „dokumentárny“ je používaný veľmi voľne a nie je ľahké ho presne vymedziť. Napriek tomu môžeme povedať, že dokumentárne filmy sú také, ktoré zachytávajú skutočnosť a realitu. Filmy, ktoré vyberajú fakty o určitom objekte a ukazujú ich vzájomné vzťahy.

V dokumentárnom filme použijeme spravidla aj hovorený komentár. Jeho text uvádzame už v scenári, pretože ovplyvňuje voľbu záberu po obsahovej stránke, ale aj po stránke formy a dĺžky. Pri strihaní sa určite nevyhneme dodatočným úpravám a zmenám, ale pôvodná verzia bude tvoriť vždy základ a vodítko pri nakrúcaní.⁴³

Televízny dokument

Najčastejšou formou dokumentu je televízny dokument. Televízny dokument pracuje s rovnakými prostriedkami, ktoré však využíva špecifickým spôsobom. Nielen teda televízny dokument v svojej podstate odkazuje k inštitúcii, ktorá je jeho producentom, ale zároveň odkazuje na prvky, na ktorých je postavený. Všeobecne existuje niekoľko úskalí filmového dokumentu. Práve týmito limitmi, ktorými televízny dokument podlieha sú najtypickejším odlišením od „klasického“ dokumentu. Tieto obmedzenia sa týkajú predovšetkým technickej stránky, časových nárokov a taktiež publika, pre ktoré je televízny dokument určený. Po technickej stránke nie sú na televízny dokument zďaleka kladené také nároky, ako na dokument filmový. Naopak významnú úlohu tam má čas. Televízne dokumenty podliehajú presnému zadaniu, termínom a vzhľadom k tomu, že ide v podstate o masovú produkciu je čas na ich vznik väčšinou veľmi krátky. A pretože je televízia - masmédiu, je cieľená na široké publikum a odkázaná na sledovanosť televízny dokument je teda nútený zaujať širšie publikum než dokument často určený špecificky pre určitý obmedzený okruh divákov. Televízia ako spoločná

---

⁴³ <http://www2.statpedu.sk/buxus/docs/vyskum/medialnych/ut6.pdf>,s.16

základňa pre dokumentárnu tvorbu je pre dokumentaristov inštitucionálne, finančne aj nárokovovo výhodná a ako dominantný producent má zásadný vplyv na vývoj a rozvoj dokumentaristiky. Historicky bola televízia vždy prítomná u tvorby mnohých dokumentárnych filmov. Československá a neskôr Česká televízia vyhlasovala dokumentárnu tvorbu ako jeden z nosných pilierov svojej programovej tvorby. Špecifika filmového dokumentu však pokladajú hranicu medzi dokumentom a televíznym dokumentom.⁴⁴

Pomyselnú hranicu sa však v svojich stanoviskách snaží zaujať napríklad Česká Televízia. Oslovuje stále viac a viac profesionálnych dokumentaristov a nezávislých tvorcov. Požiadavky na televízny dokument vzrastajú, ale existuje snaha, aby „pôvodná tvorba obsiahla čo najširšie pole témy, od spoločenských problémov cez otázky histórie a kultúry, portréty osobností až po cestopisné filmy a predovšetkým, aby dokumenty boli skutočne dobré, zaujímavé, inšpiratívne a osobité.

Náučný film

Zo slov niekedy nie je jasné čo má autor na mysli a v prípade, že sa s problémom stretávame prvýkrát, môže sa stať, že si objekty problému nevieme predstaviť vôbec. Vzhľadom na to, že ide o presne vymedzený objekt, fantázia nám nepomôže. Náučný film je vynikajúcim doplnkom pri vyučovaní na školách. Žiaci si lepšie zapamätajú ak zároveň vidia to, čo učiteľ prednáša. Pri nakrúcaní takého filmu musíme dbať na vecné správnosti, zrozumiteľnosť a systematickosť. V čoraz väčšej miere sa objavujú hlavne na internete inštruktážne filmy. Názorne objasňujú ako veci fungujú, ako vyriešiť určité problémy, alebo zoznamujú s pracovnými postupmi. Špecifickú časť náučných filmov tvoria vedecké filmy. Sú určené predovšetkým pre odbornú spoločnosť. Slúžia na demonštrovanie vedeckých výskumov, ako doplnok k prednáškam či konferenciám. Pre širšiu verejnosť je dobrou alternatívou populárno-vedecký film.⁴⁵

---

⁴⁴ KOFROŇ, 1999, s.19

⁴⁵ <http://rozne.srobarka.sk/zast/s/word4/ucebnica.pdf,s.272>

Rodinný film

Ak budeme rozprávať o amatérskom filme, tak práve rodinný film má najväčšie zastúpenie. Môžeme si natočiť spomienkový film na významnú udalosť. Zamerajme sa radšej na kratšie filmy s ukončeným dejom ako na dlhé, po čase nudiace, nedokončené filmy bez súvislostí. Nové námety nám ponúkajú výlety, cesty, rodinné slávnosti, epizódy zo života detí alebo iné zážitky. Aj rodinný film si vyžaduje prípravu. Nemusíme si písať hneď scenár, stačí pár poznámok na papier. Výhodou je, že rodinné filmy nakrúcame so známymi osobami, od ktorých vieme čo môžeme očakávať, alebo často v známom prostredí. Účinnejšie je nakrúcať rodinných príslušníkov pri ich obľúbenej činnosti, ako pri umelo vytvorenej situácii. Budú sa tváriť prirodzenejšie, suverénnejšie, ale hlavne nakrútime zaujímavejší a skutočný obraz zo života rodiny.⁴⁶

Každý film by mal byť iný, aj keď nakrúcame stále tých istých ľudí, v tom istom prostredí, aby sme nenudili. Dbáme na to, aby osoby nepozerali priamo do kamery a aby boli sami sebou. Z tohto pohľadu musíme byť tak trochu aj psychológovia, aby sme nakrúcané osoby zbavili ostychu a nervozity.

5.3. Dokument "Katka"

Film Heleny Třeštíkovéj je unikátnym časozberným dokumentom, ktorý mapuje štrnásť rokov života mladej narkomanky a jej márneho zápasu so závislosťou. V roku 1996 žije devätnásťročná Katka v terapeutickej komunite s nádejou na obyčajný život. Túži mať priateľa a raz možno aj rodinu. Tieto sny sa nestávajú realitou. Režisérka zaznamenáva rok za rokom Katkino klesanie nižšie a nižšie po špirále krádeží, prostitúcie, fyzického a psychického chátrania, ktoré je prerušované len občasným zábleskom nádeje a odhodlania skončiť s drogou. Jej túžba je úprimná, droga však nakoniec vždy zvíťazí.⁴⁷ Režisérku zaujal príbeh mladučky Katky predovšetkým preto, že na rozdiel od väčšiny ostatných narkomanov bola schopná svoju závislosť

---

⁴⁶ <http://rozne.srobarka.sk/zast/s/word4/ucebnica.pdf>, s.286

⁴⁷ <http://www.asfk.sk/documents/katka-metodicky-material.pdf>

reflektovať a jej beznádejný, surovo autentický zápas, ktorý sa koná prevažne v polosvete squatov, nočných ulíc a staníc je tým ešte tragickejší. Helena Třeštíková sprevádzala dnes tridsaťtriročnú Katku takmer polovicou jej života. Výsledkom je sugestívny obraz života navždy poznamenaného závislosťou a úpadkom. Katka (2009) predstavuje záver trilógie časozberných dokumentov o osudoch ľudí, ktorí sa v dôsledku nepriaznivých okolností ocitli na pokraji svojich síl, alebo na okraji spoločnosti spolu so skoršími filmami Marcela (2007) a René (2008).⁴⁸ Dokument pozbieral radu domácich, ale aj zahraničných cien od Českého Leva za najlepší dokument roku 2010 cez Cenu českej filmovej kritiky až po zvláštne uznanie poroty londýnskeho festivalu Open city a hlavnú cenu MakeDox v Macedónii.

Data dokumentárneho filmu „Katka“

ČR 2010, 90 min., námet, scenár, réžia: Helena Třeštíková / **Kamera:** Vlastimil Hamerník, Kristián Hynek, Martin Kubala, Ferdinand Mazurek, Braňo Pažitka, Miroslav Souček, Tomáš Třeštík / **Zvuk:** Václav Hejduk, Stanislav Hruška, Jaroslav Jedlička a ďalší... / **Strih:** Jakub Hejna / **Dramaturg:** Michael Třeštík, Jan Gogola ml. / **Hudba:** Tadeáš Věřčák / **Producent:** Kateřina Černá, Pavel Strnad, Negativ s.r.o. / **Foto:** Tomáš Třeštík / **Formát:** 35mm, DVD, 8 kopií 1,66 : 1, Dolby digital, prístupnosť od 12 rokov.

„Autenticky zachytený príbeh zápasu s drogou môže byť pre žiakov a študentov pútavý a presvedčivý. Niekedy možno viac než odborné prednášky o škodlivosti a nebezpečenstve drog, ktoré však samozrejme plnia svoj dôležitý účel,“⁴⁹ režisérka Helena Třeštíková.

5.4. Televízny cyklus filmových dokumentov „Když musíš tak musíš?“

Autori koncepcie tohto cyklu, filmový tvorcovia Tomáš Škrdlant a Martin Slunečko sa spojili s ďalšími autormi a tak vznikol televízny projekt pre verejnoprávne televízie

⁴⁸ <http://www.digizone.cz/aktuality/dokument-katka-od-heleny-trestikove-dnes-na-ct-2/>

⁴⁹ <http://www.asfk.sk/documents/katka-metodicky-material.pdf>

spojený s využitím filmov v primárnej protidrogovej prevencii. Projekt s názvom „Audiovizuálne dielo ako prostriedok komunikácie v rámci primárnej drogovej prevencie“ schválila a finančne podporila Rada vlády pre koordináciu protidrogovej politiky. Výsledkom je desaťdielny cyklus dokumentárnych filmov, natočených v roku 2002.

Na tomto cykle sa podieľali poprední český filmoví dokumentaristi spoločne s jedným mladým autorom. Sú to režiséri Tomáš Škrdlant, Martin Slunečko, Helena Třeštíková, Robert Sedláček, Jan Šíkl, Martin Štoll a Tomáš Třeštík. V tíme, ktorý pripravoval scénare a konzultoval vznikajúce filmy bola rada odborníkov z oblasti protidrogovej prevencie a liečby: PhDr. et MUDr. Kamil Kalina CSc., MUDr. Stanislav Kudrle, PhDr. Jan Šíkl, PaedDr. Michal Chytrý, PhDr. Ilona Preslová, MUDr. Petr Popov, PhDr. Michal Miovský PhD., MUDr. Tomáš Zábranský PhD., Mgr. Petr Hrdina, MUDr. Václav Stehlík. Právna poradkyňa bola Mgr. Hana Gajdošiková. Rada ďalších odborníkov poskytla čiastočnú spoluprácu v priebehu natáčania.

Cyklus je určený širokej skupine divákov od starších detí, cez mládež až po dospelých. Zodpovednosť za vhodné použitie filmov záleží vždy na tom, kto ho bude premietat' – teda väčšinou na pedagógov.⁵⁰

5.4.1. Zámer cyklu: zlepšiť komunikáciu

Cyklus dostal názov „Když musíš tak musíš?“ odkazujúci na hlavný zámer autorov: povzbudiť diskusiu. Pokiaľ by chcel film divákovi ponúknuť hotový záver, hodnotenie, či dokonca poučenie o tom, ako sa veci majú, môže sa stretnúť s kladným prijatím u ľudí podobne zmýšľajúcich, ale ani tie ničím neobohatia, nerozšíria, či neprehĺbia ich životnú skúsenosť. Autori projektu považujú komunikáciu za základný predpoklad riešenia drogového problému.

- medzigeneračný – medzi rodičmi a deťmi,
- medzi pedagógmi a deťmi či dospelujúcimi,
- medzi jednotlivcami a inštitúciami,

---

⁵⁰ http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/dokumenty/publikace/brozura_kdyz_musis_tak_musis_def.pdf,s.2-3

- medzirezortné – medzi ministerstvami a ich rezortmi – o kompetenciách a stratégiách v protidrogovej politike,
- medzi odborníkmi – o optimálnom medziodborovom prístupe ku zvládaniu drogového problému,
- medzi skupinami populácie o tomto probléme,
- medzi užívateľmi drog legálnych a nelegálnych

Vplyv cyklu filmov na spoločnosť

V priebehu skúšobného premietania sa autori, odborníci a pracovníci štátnej správy zamýšľali nad otázkou, či by niektorý z týchto dielov nemohol pôsobiť protichodne, ako je zámer primárnej prevencie – či by mohol byť pre niekoho inšpiráciou, podnetom, vzbudením záujmu, alebo dokonca návodom k užívaniu drog.

Svojím spôsobom je tato otázka nastolená už v samotnom filmovom materiále – na niekoľkých miestach hrdinovia príbehov pri natáčaní vypovedali, že záujem o drogy a svet drog u nich vzbudila slávna, už v 80.ých rokoch napísaná kniha, „My deti zo stanice Zoo“, prinášajúca hlboké, otrasné a dojímavé svedectvá o živote mladých ľudí na drogovej scéne Západného Berlína. Budeme preto túto knihu zakazovať, či tajiť, keď pre tisíce ďalších čitateľov zaznamenala varovania a pre desiatky tisíc upozornení na problém, pred ktorým zatvárali oči?

Cyklus č.1 – „Všetchni jsme fetišáci“

Film je založený na poňatí závislosti ako univerzálneho javu, ktorý prechádza celým ľudským životom. Obrazy približujú rôzne podoby závislostí – od záberov ľudí závislých na cigaretách, káve, alkohole, či nelegálnych drogách, ktoré sa prelínajú metaforami malého dieťaťa „závislého“ na matke, či starého človeka závislého na starostlivosti druhých. Celý film je pretkaný otázkami, ktoré hlas komentátora kladie mimo prúd obrazov, akoby v samotnej línii. Vo filme sú použité zábery natáčané v priebehu niekoľkých rokov a filmárska práca je s niekoľkými závislými na drogách.

Cyklus č.2 – „Dětský svět drog“

Film je založený na osudoch dvoch chlapcov, ktorí pochádzajú z celkom protikladných sociálnych a rodinných pomerov. Obaja mali problémy s užívaním drog a obaja, aj keď každý iným spôsobom tieto problémy zvládli. Príbehy spojuje to, že obe rodiny svojho člena v ťažkej situácii „podržali“.

Cyklus č.3 – „Ženy a drogy, drogy a ženy“

Film vŕahaie diváka do osudov niekoľkých žien a dievčat, ktoré majú problém so závislosťou. Predkladá pestrú zmes príbehov, postrehov aj skúseností, ktoré sú typické pre ženské prežívanie drog a závislostí. Na príbehu jednej ženy divák vidí do problému detí, ktoré sa narodia matkám závislým na drogách, ktorej sa podarilo o dieťa postarať a závislosti sa zbavila. Druhá z žien, ktorá sa so závislosťou práve vyrovnala. A tretia z žien – Katka, ktorej sa to nepodarilo.

Cyklus č.4 – „Děti okamžiku“

Autor sa do skúmania problému pustil iným spôsobom. Je človekom pracujúcim v teréne a nie za kamerou. Získal si dôveru ľudí závislých na drogách a žijúcich v podmienkach, ktoré si nezúčastnený ťažko môže predstaviť. Diváka filmom prevádza mladá dievča, ktoré bralo drogy a skončila s nimi. Táto sprievodkyňa zostruje emocionálne napätie, ktoré film prináša.

Cyklus č.5 – „V pasti a stále v pasti“

Témou filmu je dlhodobý príbeh drogovej závislosti. Film rekapituluje minulosť Katky v cykle č.3 a pokračuje aktuálnou situáciou. Film presvedčivo dokladá, že od určitej chvíle prestáva byť droga len životnou epizódou, ale stáva sa celoživotnou tematikou.

Cyklus č.6 – „My z klubov“

Film o drogách na tanečnej scéne predstavuje mladých ľudí pohybujúcich sa v prostredí tanečnej scény - drogy, ktoré sa na nej vyskytujú a tanečnou scénou samou. Hlavnou drogou tohto cyklu je extáza. Aj tento film ma svoju sprievodnú postavu – dievča, ktoré bolo od 13 rokov návštevníčkou večierkov a neskôr sa stala užívateľkou pervitínu. Vo filme otvorene hovorí aj jej matka.

Cyklus č.7 – „Ztráta a nalezení sebe sama“

Kostru filmu tvorí príbeh páru, ktorý po mnohých rokoch brania tvrdých drog s užívaním prestali a premenili sa na veriacich kresťanov. Rámec ich príbehu tvoria myšlienky pomáhajúcich osôb, ďalších bývalých závislých, ktorý sa uzdravili prostredníctvom viery v Boha.

Cyklus č.8 – „Andělé u konce s dechem“

Tento diel do istej miery zastrešuje celý cyklus – podáva informácie o postoji spoločnosti k drogám. Príbehy sú snímané s dokumentárnou presnosťou, s uvedením krstného mena väzňa, miesta výkonu trestu a dĺžky trestu. Spojitosť hrdinov je, že sú všetci so slušných rodín.

Cyklus č.9 – „Pomoc člověku“

Film kombinuje príbeh a výkladovú polohu. Obsahuje viac informácií ako diely z prvej línie cyklu. Jedná sa o človeka, ktorý drogami prešiel a svoju situáciu reflektuje. Film je spojujúcim článkom medzi cyklom „ Andělé u konce s dechem“ a filmom „ Dlouhá kocovina“, ktorý podrobnejšie predstavuje liečebný proces a postavenie jednotlivca v ňom.

Cyklus č.10 – „Dlouhá kocovina“

Myšlienkovy nadväzuje na piaty diel cyklu, ktorý natočil ten istý autor. Autor sa na tri týždne stal účastníkom života v jednej z liečebných komunít. Divák má tak možnosť jeho očami nahliadnuť ako vyzerá život v terapeuticko-komunitnej komunite a pôsobí na ich členov. Krátke náhľady do práce v komunitách sú tiež v diele č.3 a prostredníctvom výpovede terapeuta aj v diele Dětský svět drog.⁵¹

5.5. Film „Piko“

Pôvodne bol projekt vymyslený ako celovečerný dokument, v ktorom boli konfrontované životné príbehy trojice mužov, ktorých osudy rôznym spôsobom determinovala droga. Jeden patril k najvýraznejším vynálezcom a varičom pervitínu v Čechách, druhý roky pôsobil v protidrogovom oddelení polície a tretí, známy rocker, prepadol drogovej závislosti. „Dramatické zvraty v osudoch tejto trojice reálnych hrdinov inšpirovali producentov a tvorcov filmu k nápadu skombinovať dokumentárnu výpoveď s hranými sekvenciami. V nich sa odkrýva strhujúci pád na samé dno a „cesta z pekla“ späť do života.“⁵²

Český režisér Tomáš Řehořek sa po debute Proměny (2009) ponoril do sedemdesiatych rokov, kde sa socialistický štát v navodzovanej spokojnosti nedokázal vymaniť z doby – kedy sa stal pervitín drogou, ktorá nebola zákonom napadnuteľná. V aktuálnom hranom dokumente Piko (2010) Řehořek prekladá popis doby prezentovaný ústrednou dvojicou skutočných účastníkov vtedajšieho drogového ošiaľu. Pavlom Gregorom – vynálezcom a hlavným výrobcom drogy, Danom Horynom – frontmanom Vitacitu a policajtom Zdeňkom Zavázalom, ktorý hrajú dokumentujúcu dejovú líniu. Filmy zachytávajúce krach osobnosti zapríčinený závislosťou od tvrdých drog sú atraktivnosťou témy pre diváka zaujímavé. Piko zachytáva „zlaté časy“ vzniku

---

⁵¹ http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/dokumenty/publikace/brozura_kdyz_musis_tak_musis_def.pdf, s.7-8-10-18

⁵² <http://www.pikofilm.cz/Piko/>

pervitínu a jeho dočasne beztretej konzumácie. Poukazuje na vtedajšie spoločenské žitie a formálne pracuje s človekom závislým na drogách. Divák dostáva informácie o stave spoločnosti a svete mladých narkomanov, ktorý sa takýmto spôsobom v sedemdesiatych rokoch zabávali.⁵³

Dáta filmu Piko

ČR 2010, 80min.,scénar, režia, kamera: Tomáš Řehořek / **Producenti:** Pavel Melounek, David Prudký (First Film), Alena Müllerová, Daniel Růžička, (Česká televízia, Centrum vzdelávacích programov) / **Zvuk:** Robert Slezák / **Výtvarník:** Oleg Petrov / **Kostýmy:** Kristýna Čuříková / **Strih:** Lenka Hojková / **Distribútor:** Falcon.⁵⁴

5.5. Dokumentárny film Heleny Třeštíkové „René“

Jedná sa o čisto dokumentárny autentický film, ktorý hovorí ťažko uveriteľný príbeh Reného, ktorý bol od sedemdesiatich rokov sledovaný filmovou kamerou na svojej ceste medzi väzením a krátkymi pobytmi na slobode. Kamera ho v roku 2008 opúšťa v jeho tridsiatich siedmich rokoch, teda presne o dvadsať rokov neskôr, ako chorého človeka, muža stále pohybujúceho sa na hrane zákona, ktorý napísal a publikoval dve knihy. Čas premeny z mladíka na muža zaznamenávala režisérka Helena Třeštíková na pozadí významných politických zmien strednej Európy. Reného príbeh začína vo väzení pod socialistickými plagátmi, pokračuje v priebehu zamatovej revolúcie a dostáva zdanlivú pointu amnestiou vtedajšieho prezidenta Václava Havla. René sa ale skoro vracia späť do väzenia, aby tak vstúpil do Európskej únie opäť ako väzeň. V priebehu rokov strávených za mrežami, hlavne za krádeže sa nechal potetovať na celom tele, utiekol z väzenia a zase bol chytený, vydal dva romány, vykradol byt samotnej režisérke, prežil dva milostné príbehy, ochorel roztrúsenou sklerózou a psychológovia u neho zistili nadpriemernú inteligenciu.⁵⁵

---

⁵³ <http://www.pikofilm.cz/Piko/>

⁵⁴ <http://www.kinema.sk/34518/piko.htm>

⁵⁵ <http://www.aerofilms.cz/filmy/122-Rene/ofilmu/>

Dáta dokumentu „René“

ČR 2008, 85min.,réžia: Helena Třeštíková / **Kamera:** Martin Kubala, Petr Pešek, Stano Slušný, Marek Dvořák, Ondřej Belica, Václav Smolík, Miroslav Souček, Vlastimil Hamerník / **Zvuk:** Vladimír Nahodil, Pavel Sádek, Jan Valouch, Václav Hejduk, Miroslav Šimčík / **Strih:** Jakub Hejna / **Dramaturg:** Michael Třeštík, Jan Gogola ml., Martin Štoll / **Hudba:** Tadeáš Věřčák / **Producent:** Pavel Strnad, Negativ s.r.o.

5.6.1. Ako vznikol tento dokument

Film pozostáva zo štyroch zdrojov – z úryvkov filmu, ktorý vznikol tri roky pre Nadáciu Film a sociológia, neskôr režisérka točila niekoľko rokov na vlastnú päsť, v tretej fáze spolupracovala s Českou televíziou a tiež so spoločnosťou Negativ a do filmu použila archívne materiály politických udalostí. René je sledovaný vo väzenských celách, v byte matky, pri túlaní Prahou, vo väzenskej nemocnici, na väzenských pracoviskách, v pivniciach, na staniach. Třeštíková kladie otázky mimo záber a necháva Reného hovoriť o svojich aktuálnych pocitoch, snoch a plánoch, necháva ho čítať z listov, ktorých jej napísal za tie roky desiatky. Všetky zábery filmu sú prísne autentické, bez inscenovania, bez hrania a bez komentára. Česká republika v období Reného príbehu prešla „zamatovou revolúciou“, do svojho čela si zvolila disidenta a spisovateľa, niekdajšieho väzňa Václava Havla, opustila spoločný štát Čechov a Slovákov, nastúpila cestu k politickému usporiadaniu štandardnej európskej demokracie a vstúpila do Európskej únie. Tieto udalosti režisérka mapuje pomocou záberov z televízneho spravodajstva, ktoré René sleduje vo väzení a vkladá tam medzitulky. S Českou televíziou a Negativom spolupracovala režisérka tiež na jej predošlom celovečernom dokumente Marcela, za ktorý dostala v roku 2007 v španielskej Seville Cenu za najlepší európsky dokument. Film René distribuuje v Českej republike spoločnosť Aerofilms.⁵⁶

---

⁵⁶ <http://www.aerofilms.cz/filmy/122-Rene/synopse/>

Strih a hudba k filmu

Materiál, ktorý točila režisérka Třeštíková osemnásť rokov, strihala režisérka s mladým strihačom Jakubom Hejnou. V minulosti film prebehol po prvotnom trojročnom natáčaní v jednom tvare, mali v strižni zhruba osemnásť hodín natočených v rokoch 1989 až 2007. „Rola strihača je vo filme ako René zásadná. Mám pocit, že to bol asi najzložitejší film môjho života, bola to najdlhšia etapa, s ktorou som pracovala,“ hovorí Třeštíková. Materiál bol veľmi rôznorodý a chaotický, poznamenaný rôznymi kameramanskými rukopismi, pretože na projekte sa vystriedalo v priebehu rokov niekoľko kameramanov. V prvom filme o René bola hudba inšpirovaná Morriconeho hudbou k filmu. V konci filmu dokonca zaznela doslovná citácia. „V novom tvare som cítila potrebnosť hudby, ale chcela som opustiť pôvodný koncept. Strihač Jakub Hejna nasmeroval hudbu filmu na mladého talentovaného skladateľa Tadeáša Věřčáka. Ktorý sa postaral o celkový hudobný podklad tohto filmu.“⁵⁷

---

⁵⁷ https://www.pmscr.cz/download/090108_RENE.pdf

ZÁVER

Problematika drog sa týka celej spoločnosti, v ktorej sa vyskytuje závislosť a samozrejme ponuka návykových látok. V tomto smere sa kladie dôraz nielen na priamu prevenciu, ale aj na úlohu pedagóga, ktorý je hlavným sprostredkovateľom účinnej školskej prevencie a to tým, že vedie študentov k efektívnemu spôsobu života, vedie ich k schopnosti poradiť si s častým neúspechom. Človek 21. storočia sa často dožaduje osobnostnej slobody, práva na sebadefiníciu, práva na slobodné rozhodovanie o sebe samom. Človek súčasnej doby, má teda právo voľby - aj tej, ako naložiť s vlastným zdravím. Ak teda siaha po droge, má právo poznať pravdu. Pravdu o droge, pravdu o sebe v jej osídlach aj pravdu o možnom konci. Poznávanie pravdy o drogách je možné niekoľkými spôsobmi. Pozorovaním ľudí, ktorý prišli s drogou do osobného kontaktu a stali sa závislí. Vyskúšaním drogy na sebe, alebo sledovaním hraných filmov či dokumentárnych, ktoré niekedy viac reálne inokedy menej poukazujú na danú problematiku. Je dôležité dbať na správne vysielacie časy a vek ľudí, ktorý môžu prísť do vizuálneho styku s filmom o drogách. Lepšie je raz vidieť ako stokrát počuť, preto premietanie náučných dokumentov u mládeže môže zaznamenať omnoho pozitívnejšiu odozvu, ako keby to mali počuť to od svojich rovesníkov. V jednotlivých kapitolách máme možnosť dozvedieť sa zaujímavé informácie o drogách, kinematografii, dokumentárnom filme a o filmoch samotných zaoberajúcich sa danou problematikou. Otvorená komunikácia, ktorá prebieha bez strachu je tým najjednoduchším a najúčinnším riešením problémov. Je dôležité aby si mladý človek vedel utvoriť svoj vlastný názor na danú situáciu, sám sa rozhodol a v prípade problémov vedel kam a na koho sa obrátiť.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Slovenské knižné zdroje:

- ČERNÍK, J. - LISOŇ, M.: Drogová kriminalita, Bratislava, Akadémia PZ 1997. ISBN 80-8045-252-0.
- DELPIROU, A. - LABROUSSE, A.: Koka, kokaín, koks. Bratislava 1993. ISBN: 80-7127-009-1.
- HELLER, J., PECINOVSKÁ, O. a KOLEKTÍV. Závislosť známa a neznáma. 1996. Grada Publishing, Bratislava 1996. ISBN 80-7169-277-8.
- KOLEKTÍV AUTOROV: eDrogy – Dištančné vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie závislostí, Metodicko-pedagogické centrum Prešov 2007. ISBN 978-80-8045-472-2.
- NEŠPOR, K., CSÉMY, L.: Alkohol, drogy a vaše deti. Portál, Bratislava 1997. ISBN 80-7178-085-3.
- NOVOMESKÝ, F.: História, medicína, právo. Martin: Advent Orion, 1996 ISBN 80-88719-49-6.
- NOVOTNÝ, I. 1997. Informatórium prevencie drogových závislostí, Škola bez alkoholu, drog a cigariet. Bratislava: Ústav zdravotnej výchovy, 1997. ISBN 80-7159-085-1.
- OLHA, Š.: Drsný diktát drogy. Smena, Bratislava, 1984 ISBN 80-224-0553-1.
- ONDREJKOVIČ, P, POLIAKOVÁ, E. a kol.: Protidrogová výchova. Bratislava, VEDA, 1999 ISBN 80-224-0553-1.
- ONDRUŠ, D.: Toxikománia, hrozba, či strašiak? Martin, Osveta 1990. ISBN 80-969053-6-8 .
- PAVÚK, A. 2001. Človek a drogy. Prešov: FHPV PU. 2001. ISBN 80-8068-073-6.
- SHAPIRO, S. 1992. Alkohol a iné drogy. Bratislava: Jaspis, 1992. ISBN 80-85576-12-0.

SMIK, J.: Drogy?... Bratislava, Nadácia Alternatíva 1994. ISBN 80-65729-10-4.

ŠIMKANIN, C., Filmujeme na cestách, Osveta, Bratislava 1976. ISBN 548-60-86906-20-3.

VEREŠOVÁ, M.: Mediátory užívania drog. Nitra, 2004. ISBN 80-8050-767-8.

ZIKMUND, V.: Psychoaktívne látky a človek našej doby. ÚZV, Bratislava, 1974. ISBN 80-967746-0-3.

České knižné zdroje:

KOFROŇ, V. 1999 *Hranice (ve) filmu*, Národní filmový archiv, Praha. ISBN: 80-7004-096-3

LEHOVCOVÁ K., 1967 *Český filmový týdeník dříve a nyní*, Archiv katedry dokumentární tvorby FAMU, Praha. ISBN 80-85576-10-4.

NAVRÁTIL, A. 1968 *Cesty k pravdě a lži: 70 let českého dokumentu*, AMU, Praha. ISBN 80-969183-0-3.

ŠTOLL, M. 2009 *Český film: Režiséri – dokumentaristé*, Libri, Praha 2009. ISBN 978-80-7277-417-3.

SCHLEGEL, H. J., 2003 *Podvratná kamera*, Malá Skála, Praha 2009. ISBN 978-80-86776-00-2.

VALÍČEK, P. A KOLEKTÍV. *Rostlinné omamné drogy*. Benešov: START. 2000. ISBN 80-86231-09-7

VANTUCH, P. 1990. *Drogy a kriminalita*. Brno, Univerzita J. E. Purkyne 1990. ISBN 80-969183-0-3.

VOJTÍK, V. - BŘICHÁČEK, V.: *K problematice zneužívání návykových látek*. In: *Zborník studií o abúzu alkoholu a jiných návykových látek*. Praha, VUPS 1982.

ZAPLÉTAL, J. a kol., 1996. *Kriminologie díl II*. Praha 1996.

Elektronické zdroje:

<http://rozne.srobarka.sk/zast/s/word4/ucebnica.pdf>

http://www.vlada.cz/assets/ppov/protidrogova-politika/dokumenty/publikace/brozura_kdyz_musis_tak_musis_def.pdf

http://kultura.idnes.cz/film-o-pervitinu-pred-premierou-narazil-z-upoutavky-musi-zmizet-jehla-i-droga-1hq-/filmvideo.aspx?c=A101105_143043_filmvideo_tt

http://www.m-journal.cz/files/hlavni_sekce/praxe/eticky_kodex_ceske_televize.pdf

<http://aleph.nkp.cz/F/> Katalogy a databáze Národní knihovny ČR

http://www.rozvojovevzdelavanie.sk/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=14&Itemid=168

<http://www.pikofilm.cz/Piko/>

https://www.pmscr.cz/download/090108_RENE.pdf

<http://www.aerofilms.cz/novinky/103-Film-Rene-je-nejlepsi-evropsky-dokument-roku-2008/>

ZOZNAM PRÍLOH

PRÍLOHA A – FILMOGRAFIA HELENY TŘEŠTÍKOVÉ.....	I
PRÍLOHA B – KRÁTKY ROZHOVOR S PHDR.IVANEM DOUDOM	II-III

PRÍLOHY

Príloha A – Filmografia Heleny Třeštíkové

2009 Katka
2008 René
2006 Marcela
2005 Manželské etudy po dvaceti letech (TV seriál)
2004 Nebe nad Evropou
Nebylo to marný (TV film)
Paměť 20. století: Nesdělitelné (TV film)
Paměť 20. století: Události Pavla Štechy (TV film)
2003 Když musíš, tak musíš? (TV seriál)
Obsluhovala jsem Karla Čapka (TV film)
Paměť 20. století: Má šťastná hvězda (TV film)
Paměť 20. století: Nebe nad Evropou (TV film)
Pavel Tigris - Evropan (TV film)
2001 Být Romem
Být Romkou
Hitler, Stalin a já (TV film)
V pasti - Katka (TV film)
2000 Ženy na přelomu tisíciletí (TV seriál)
1999 Carmen Story
Člověk a čas 1: Deset let v životě mladého muže (TV film)
Člověk a čas 2: Výzva (TV film)
Člověk a čas 3: Určitý způsob štěstí (TV film)
Výzva (TV film)
1998 Lidé, mám vás rád! (TV film)
1997 Sladké století
Vyloučení z literatury (TV film)
1995 Sladké hořkosti Lídy Baarové (TV film)
1993 Kašpar
Řekni mi něco o sobě - Láďa
1992 Řekni mi něco o sobě - René
1988 Hledání cest
Z lásky
1987 Manželské etudy (TV seriál)
1981 Japonská neděle
1979 Dotek světla
1976 Dvě jubilea Jana Zrzavého
TV pořady
1995 GENUS (TV pořad)
1993 GEN - Galerie elity národa (TV pořad)

Príloha B – Rozhovor s PhDr. Ivanem Doudou, zakladateľom nadácie Drop in, expertom na drogovú problematiku v Českej republike.

1. Ako na Vás pôsobí hraný film o drogách a ako reálny dokument, spracovaný priamo v teréne s reálnymi osobami? (R.Lunter)

Mám raději dokumenty. V hraných filmech je tema dobre pojato jen zcela vyjimečně.

(I. Douda)

2. Venuje televízia dostatočnú pozornosť drogovej problematike?

Zpravodajství se zpravidla soustředí na “senzace a krev”. Častá je jenom povrchní informovanost redaktorů , která je u tematu o drogách, které je plně paradoxů velký problém. Různá čísla je nutné přiměřeně interpretovat.

3. Aký dokumentárny, alebo hraný film by ste odporučil školám na premietanie a prečo?

Spíše dokumenty jako Katka, nebo Šťěstí na jehle”.

4. Malo by sa vysielat' viac dokumentov na toto téma v televízii?

Áno ale spíše na menšinových kanálech / ČT2/.

5. Poskytujú média dostatočný priestor na rozhovory o drogách odborníkom?

V pořadech s velkou sledovatelností je prostoru dost málo- to je ale z hlediska tv pochopitelné. Téma již nepůsobí tak katastroficky a tedy mediálně zajímavě jako na začátku 90. let.

6. Stretli ste sa s ľuďmi, ktorí na podnet filmu prestali užívať drogy a zbavili sa závislosti?

Setkal jsem se s těmi kteří tvrdili obé- dostali se do drog protože viděli film, četli knihu.... Někteří zase odešli pod vlivem médií z drog. Obojí je velmi subjektivní a spíše vypovídá o potřebě zdůvodnění si změny.

7. Cigarety a alkohol sú vo filme bežné a nikto sa o to hlbšie nezaujíma, prečo tomu tak nie je aj pri ostatných drogách?

Tady jsou velké mezigenerační rozdíly a všechny drogy procházejí vývojem jejich postavení ve společnosti.

8. Na záver spomínate si na Váš prvý rozhovor pre televíziu ?

Myslím, že jsem byl poprvé naživo v TV před asi 35 lety, kdy jsem pracoval na protialkoholním oddělení “Apolinář”. Komentoval jsem v jakési následné besedě po

filmu s alkoholovou tematikou. Myslím, že to byl jeden z prvních filmů s V.Cibulkovou a K. Rodenem. Ale nejsem si tím zcela jist.

Ďakujem pánovi PhDr. Ivanovi Doudovi za rozhovor

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Róbert Lunter

Obor: Sociální a masové komunikace

Forma studia: Prezenční

Název práce: Drogy vo filme a televízii

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 43

Celkový počet stran příloh: 58

Počet titulů české literatury a pramenů: 9

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 16

Počet internetových zdrojů: 9

Vedoucí práce: PhDr. Štroblová Soňa